

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Θ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ, 11 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ 1911

ΑΡΙΘΜΟΣ 459

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ-
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΓΩ ΚΑΙ ΣΥ. Φιλοσοφικές κουβέντες (ή Εισαγωγή εις τ
'Εκκλησιαστικόν Δίκαιον τοῦ κ Βαμβέτσου).

1ΔΑΣ. Ἡ θέσις τῆς Τουρκίας.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Σημειώματα στο περιθώριο.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ. Πολιτική Ἐπιθεώρηση.

ΛΥΔΟΣ ΠΟΔΑΒΡΟΣ. Γιά τήν εκπαιδευτική ἀνόρθωση.

ΙΒΑΝ ΤΟΥΡΓΚΕΝΙΕΦ. Τό ρολοῖ τέλος (μετάφρ. δ.
Γουλίας Δημητριάδη).

Α. ΤΡΑΝΟΣ. Φιλελεύθεροι.

ΨΥΧΑΡΗΣ. Γνωμικά (ἀπό τὰ «Δυό Ἀδέφια»).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΦΙΛΕΛΕΥΤΕΡΟΙ

Α'.

Δέν εἶταν ἐκεῖνοι, πού αἰστάνθηκαν στό ἴδιο τους
τό σῶμα τό κακό τῆς διγλωσσίας, ἐκεῖνοι πού πρω-
τοβγήκαν γιά νά υπερασπίσουν τή δημοτική μας
γλώσσα. Ὁ δημοτικισμός καθὼς καί τόσα ἄλλα κι-
νήματα δέ βγήκαν ἀπό κάτω. Ἐδῶ μάλιστα ἔγινε
κάτι ἄλλο ἀκόμα χειρότερο: ὅταν βρέθηκαν ἐκεῖνοι,
πού ἔχαι ἀπό κοινωνικό αἶσθημα ἀλλά ἀπό ἐπιστη-
μονική πεποίθηση ξεσπάθωσαν γιά τή γλώσσα τοῦ
λαοῦ, γιά τή γλώσσα μας τήν ἐθνική, τότε ὁ ἴδιος
ὁ λαός, πού γιά τή γλώσσα του ἐπρόκειτο, ὁ ἴδιος
ὁ λαός, πού γιά τόν ὑψωμό του ἐπρόκειτο ἂν ἐπι-
κρατοῦσε ἡ γλώσσα ΤΟΥ, αὐτός βρέθηκε νά τήν πο-
λεμήσῃ, νά πολεμήσῃ τήν ψυχὴ του, τόν ἑαυτό του
καί ἀντὶ νά λιθοβολήσῃ ἐκείνους πού ἔδριζαν τή
γλώσσα του χυδαία, ἐκείνους πού ἤθελαν νά τόν
κρατήσουν στό αἰώνιο πνευματικὸ σκοτάδι γιά νά
μείνουν αὐτὲς οἱ κολορπιτιές σάν ἄστρα λαμπερὰ ἀ-
νάμεσα σου, ἐκείνους πού θέλουν νά ἐκμεταλλευ-
θοῦν τήν ἀμορφωσιά του γιά νά τόν ἐκμεταλλευθοῦν
τόν ἴδιο, σηκώθηκε καί τοὺς χειροκρότησε καί τοὺς
ὠνόμασε Σωτήρες τοῦ ἔθνους!

Σὲ τέτοια πνευματικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ μας

βρισκόμαστε οἱ σημερινοὶ δημοτικιστὲς: ἀπὸ κει πού
περιμέναμε ὑποστήριξη, γιάτι ἐκείνων τὸ συμφέρον
ὑποστηρίζουμε, ἐκεῖ βρισκόμαστε σήμερα τὸν πόλεμο,
πόλεμο μάλιστα ἔχει καί τόσο τίμιο, ἀφοῦ μᾶς κα-
ταδικάζουν χωρὶς νά μᾶς ἀκούσουν, ἀφοῦ μᾶς βρί-
ζουν προδότες γιάτι βρέθηκαν ξένοι ἐχθρικοὶ μας
λαοὶ πού νά ζητοῦν..... τὸ καλὸ μας καί νά πλη-
ρώνουν γι' αὐτό!

Ὅπως ὅποτε καλὴ κακὴ — αὐτὴ ναι ἢ κατὰ-
στασις, κι αὐτὸ πρέπει νά τὸ καταλάβουμε πρῶτα
καλὰ, γιά νά ξέρουμε ὕστερα τὸ πῶς θὰ ἐνεργή-
σουμε. Ἐνα πρᾶμα πιστεύω πῶς τὸ καταλαβαίνου-
με ὅλοι μας — κι αὐτὸ εἶναι πῶς ἡ διάσπασή μας
θὰ εἶναι καταστρεπτικὴ γιά τὸν ἀγῶνα. Κ' ἡ διά-
σπασις αὐτὴ θὰ εἶτον ἀναπόφευκτη μόλις προσπα-
θούσαμε νά προδιαγράψουμε ἀπὸ σήμερα τὴ γλώσ-
σα τοῦ μέλλοντος: εἴμαστε ἴσια μὲ σήμερα ἀρκετὲς
ἀπόχρωσις τοῦ δημοτικισμοῦ, ἄς ἀφήσουμε αὐτοὺς
τοὺς ἐσωτερικοὺς καυγάδες στή μπάντα γιά νά πο-
λεμήσουμε ὅλοι μαζί τὸν κοινὸν ἐχθρό, γιάτι πῶς ἡ
ἔνωσις δίνει δύναμη τὸ ξέρουν καί τὰ μικρὰ παιδιὰ.
Μ' αὐτὸ ἄλλως τε — τὸ νά μὴ προδιαγράψουμε δη-
λαδὴ τοὺς κανόνες πού θά ἔχῃ ἡ γλώσσα, χώρια πού
ἀποφεύγουμε τίς ἐσωτερικὰς διαμάχες, μὰ θαρρῶ
πῶς κάνουμε καί κάτι πού ἀπ' τῆ φύσις τοῦ πράγ-
ματος μᾶς ἐπιβάλλεται κι ἀπὸ κείνα πού διδαχτή-
καμε ὡς τώρα ἀπὸ τὴν περασμένη ἐνέργεια τῶν
συμπολεμιστῶν μας. Ἡ προσπάθεια μιᾶς ὑποδιαίρε-
σῆς μας νά βάλῃ κάθε λέξη καί κάθε τύπο ἀπάνου
σὲ κανόνες πού διέπουν τὴ σημερινὴ μιλητὴ γλώσ-
σα (ἔφησε πού αὐτὴ δὲ ἡ ἴδια δείχνει σημαντικὰς
παρὰλλαγὰς — καί τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ κοινοῦ
δὲν μπορούμε νά τὸ δώσουμε πάντα τόσο σίγουρα ὡς
ἕναν τύπο) χωρὶς νά λογαριάζει διόλου τὴ σημερινὴ
αἰσθητικὴ τοῦ πολὺ κόσμου, βρήκε τόση ἀντίδραση,
πού λίγο ἔλειψε νά γυρίσουμε πολλὰ πολλὰ χρόνια
πίσω. Ἄλλως τε, τί μᾶς λείπει πῶς ἡ ἴδια ἡ ζωντανὴ
γλώσσα δὲν μπορεῖ νά φορμάρῃ ἀλλιότικα μιὰ λέ-
ξη καινούργια πού θὰ πάρῃ — παρὰ ὅπως μπορού-
σαμε νά βγάλουμε ἀπ' τὸ φορμάρισμα τῶν λέξεων
πού εἶχε ἴσια μὲ τώρα;

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους γλωσσικὴ συζη-
τησις μέσα στὸν κύκλο μας στίς σημερινὲς περιστά-
σεις εἶμαι βέβαιος πῶς θὰ ἔδλαφτε τὸν ἀγῶνα καί γιά
νά πάμε μπροστὰ πρέπει νά τὴν ἀποφύγουμε, γιά
νά νικήσουμε πρέπει ν' ἀνεχτοῦμε μιὰ πρόσκαιρην

γλωσσική αναρχία, με την ελπίδα, πώς όσο νάρθη ή μέρα της νίκης θα έχει σχηματισθεί από μέσα μας ή μορφή της γλώσσας που θα επικρατήσει. Γιατί, η νίκη αυτή δε θα γίνει ούτε σήμερα ούτε αύριο. Έχουμε ν' αλλάξουμε την αντίληψη δλόκληρη ενός δλόκληρου λαού, έχουμε να τον βγάλουμε από τη βαθεία πρόληψη που είναι βουτηγμένος, έχουμε να του τραβήξουμε με χέρι 'Αρήγιανου τα μακρὰ ματοσίνοια που του σκεπάζουν τα μάτια για να του δείξουμε το φως.

Κι αυτό θα είναι το θετικό σημείο που θα μᾶς ἐνώσει: αφίνοντας κατά μέρος τη γλωσσική συζήτηση, παρατιόμε φυσικά και το θετικό σημείο που μπορούσε να μᾶς ἐνώσει, σ' έναν κοινόν ἀγώνα. Μᾶ κοινός ἀγώνας χωρίς θετικό σημείο που να ἐνώνει τους ἀγωνιστές: θα εἶταν μισός ἀγώνας και γι' αυτό χρειάζομαστε το κοινὸ θετικό σημείο, κι αυτό είναι πώς εἴμαστε ὅλοι μᾶς ΦΙΛΕΛΕΥΤΕΡΟΙ. Αυτό ούτε ἀπὸ μέσο ἀπὸ τὸν κύκλο μας δε βγήκε στην ἐπιφάνεια συνειδητά, γιατί το γλωσσικὸ ζήτημα παρουσιάστηκε στην ἀρχὴ μονάχο του, σ' αυτό συγκεντρώθηκε ἔλουων ἢ προσοχή, γιατί κοινωνικὸ ζήτημα συνειδητὸ δὲν εἴχαμε και κείνοι που εἶταν οἱ σοβαρότεροι ἀγωνιστές στὸ γλωσσικὸν ἀγώνα εἶταν ἀμόρφωτοι κοινωνικῶς και δὲν εἶδαν τίς κοινωνικὲς του συνέπειες. Ἀλλιώτικα ἔμως θα ἴδοῦμε σήμερα τὰ πράματα, πρὸ πάντων ὅσοι τὰ βλέπουμε με τὸν κοινωνικὸ φακὸ. Εἶν' ἀλήθεια πώς μερικοὶ ἀπὸ μᾶς θέλησαν να συνδέσουν δημοτικισμό και σοσιαλισμὸ, φαντάστηκαν πώς οἱ δυὸ ἰδέες εἶν' ἀχώριστες, πώς ἀδύνατο να νικήσ' ἢ μιὰ χωρίς τὴν ἄλλη. Μᾶ θαρρῶ πώς ἢ γνώμη αὐτή, που τὴν ἔραξε κι ὁ διάδοχος τοῦ μακαρ τη Κρουμπάχερ ἀπὸ ἄλλη ἔψη, εἶναι ὑπερβολική. Δέχομαι βέβαια πώς σοσιαλισμὸς χωρίς δημοτικισμό δὲν εἶναι δυνατός και θεωρῶ ἀστεία τὴν προσπάθεια μερικῶν να ἰδρῶσουν σοσιαλιστικὸ κόμμα ἔχοντας ἔμως για γλώσσα τὴν καθαρῆουσα και τὴν ἐφημερίδα τους ἀκόμα που γράφουν για να τὴ διαβάσουν οἱ ἐργάτες. Σοσιαλιστὲς Ἕλληνες που παίρνουν ἀπ' τὴν κρατοῦσα τάξη τὴ γλώσσα της, γλώσσα, που οἱ ἴδιοι δὲν μπορούν να χρησιμοποιήσουν σὲ τίποτα, γλώσσα, που ἐφ' ὅσον ἐπικρατεῖ ἐμποδίζει τὴ μὀρφωση τοῦ ἐργάτη, μὀρφωση ἀναγκαία για τὴν ἀνατροπὴ τῆς σημερινῆς κοινωνίας — τέτοιοι σοσιαλιστὲς εἶναι καρικατοῦρες σοσιαλιστῶν. Ἄν ἔμως για τὸ σοσιαλισμὸ ἀποτελεῖ ἀνάγκη ὁ δημοτικισμὸς — αὐτὸ δὲ θα πῆ και πώς ἔλοι οἱ δημοτικιστὲς πρέπει να εἶναι και σοσιαλιστὲς: γιατί ἢ δημοτικὴ γλώσσα δὲν εἶναι μόνο γλώσσα τοῦ ἐργάτη, ἀλλὰ και τοῦ μικροαστοῦ και για τὴν ἐπικρατήσῃ της ἔχουν συμφέρο να ἐργαστοῦν μαζί.

ἐργάτες και μικροαστοὶ, καθώς και για τὴν ἐπικρατήση τῶν ἄλλων ἰδεῶν. (1) τι εἶπα παραπάνου για τίς διάφορες ἀπόχρωσε μᾶσα στὸ δημοτικισμὸ, θα τὸ πῶ τώρα και για τίς ἀπόχρωσε μᾶσα στὸ λιμπεραλισμὸ προκειμένου να χτυπηθῇ ἕνας κοινός ἐχτρός, εἶναι κ' ἐδῶ ἀναγκαία ἢ ἔνωση — κι αὐτὸ ἔγινε και σ' ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, ἔπου εἶταν ἀνάγκη να πολεμηθοῦν τὰ συντηρητικὰ στοιχεῖα. Στὸν τόπο μας βέβαια δὲν μπορούμε να ποῦμε πώς θα χτυπήσουμε τὴ συντηρητικὴ κρατοῦσα τάξη τῶν μεγαλοαστῶν, γιατί στὴ σημερινὴ κρατοῦσα τάξη βρισκουμε μᾶσα και μικροαστοῦς κ' ἐργάτες, γιατί στὸν τόπο μας δὲν κατορθώθηκε να σκηματισθοῦν οἱ διάφορες οικονομικὲς τάξεις, που ὑπάρχουν και στὸν ἑλληνικὸ κοινωνικὸν ὄργανισμὸ. Ἐδῶ ἔχουμε πρῶτα πρῶτα να κάνουμ' αἰσθητὴ τὴν ἀνεπαίσθητη ἀντίθεση τῶν οικονομικῶν συμφερόντων, να βοηθήσουμε τὸ σκηματισμὸ τῶν τάξεων. Κι ἔταν γίνῃ αὐτὸ, τότε πιστεύω πώς θα ἔχουμε μιὰ κρατοῦσα μικροαστικὴ φιλελεύτερη τάξη, και μιὰ συντηρητικὴ και μιὰ σοσιαλιστικὴ μειονοψηφία. Μᾶ ὅσο να γίνῃ αὐτὸ — ὅσο να καταλάβουν οἱ μικροαστοὶ κ' οἱ ἐργάτες πώς δὲν μπορούν να ἀποτελοῦν μαζί με μεγαλοαστοῦς μιὰ τάξη, γιατί τὸ κάτω κάτω οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ τὸ δικὸ τους συμφέρον ἀντιπροσωπεύουν, ἐκμεταλλεύονται λοιπὸν και τοὺς μικροαστοῦς και τοὺς ἐργάτες συντρόφους τους, ὁ πόλεμος θα γίνῃ τῆς συντηρητικῆς ἰδεολογίας, που παρέσυρε στὰ δίχτυα της κι ἀνθρώπους που ἔπρεπε ν' ἀνήκουν στὸ πλάι μας, ὁ πόλεμος θα γίνῃ μαζί ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλελεύτερους. Λέγοντας φιλελεύτερους δὲν ἐννοοῦμε βέβαια να συγχύσουμε τὸν ἑαυτὸ μας με τὸ λεγόμενο σήμερα κόμμα τῶν φιλελευτέρων: μ' αὐτὸ τὸ κόμμα δὲ μᾶς συνδέει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τ' ὄνομα. Κι ἂν ἀκόμα οἱ ἰδέες τοῦ ἀρχηγοῦ του βρίσκονται πολὺ κοντὰ στίς δικὲς μας, ἴσως μάλιστα και να συμπίπτουν στὰ περισσότερα σημεία, ἔμως με τὴν ὁμάδα ἔμεις δὲν ἔχουμε καμμὶ σχέση, γιατί κι αὐτὴ ἀποτελεῖ ἕνα προσωπικὸ κόμμα, ὅπως και τὰ μακαρίτικα τὰ παλιά. Κι αὐτὸ — ὄχι μόνο γιατί οἱ ἀρχὲς τοῦ κόμματος δὲν εἶναι καθαρὰ διαγραμμένες ἀπὸ πρῖν, ὥστε ἀρχηγὸς και μέλη να μὴ διαφωνοῦν (στὸν κομμικὸ μάλιστᾶ βαθμὸ, που εἶδαμε τὴν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος), ἀλλὰ να ξεύρουν καλὰ τί ζητοῦν και να ψηφίζουν, τι ἔχουν στὸ πρόγραμμα τους, ὄχι μόνο γιατί ἀπὸ τὸ κόμμ' αὐτὸ βγήκαν νομοθετήματα που βέβαια κανένας δε θα τὰ πῆ φιλελεύτερα (ἐλπίζω, πώς κι ὁ ἀρχηγὸς του ἀκόμα θα αἰσθάνεται κάποιον παράπονο βλέποντας τὸ περιώνυμο ἄρθρο 107 ἢ ἀναπολώντας τὴ μνήμη του τὴν προσωρινὴν πάψη τοῦ Παλαμά) — ἀλλὰ

και τὸ κυριώτερο γιατί λείπουν οἱ χωρισμένοι φιλελεύτεροι ἔκλογεῖς πού ν' ἀντιπροσωπεύη, ἀφοῦ Βενιζελικὸς εἶταν ἔλος ὁ κόσμος, ἐργάτης, μικροαστὸς ἢ μεγαλοαστὸς. Ὡστε ἄλλου εἶδους φιλελεύτεροι εἴμαστε μεις· ἐμεῖς ζητοῦμε τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψης, ἐλευθερία ἔχει μόνο ἀπὸ νομικὸ καταναγκασμό, ἀλλὰ κι ἀπὸ οἰκονομικὰ ἐμπόδια· ἐμεῖς ζητοῦμε νὰ ἀναγνωρίζουν ἔλοι τῆς γνώμης μας καὶ νὰ συζητοῦν μαζί μας, ὅπως τὸ κάνουμε κ' ἐμεῖς μ' αὐτούς, χωρὶς νὰ μᾶς ἀπειλοῦν οὔτε μὲ τὸν ποινικὸ νόμο, οὔτε μὲ τὴν οἰκονομικὴ καταδίωξη ἀν δὲν ἀκολουθήσουμε τὴ γνώμη τους. Ἐμεῖς ζητοῦμε νὰ βγάλουμε ἀπὸ μικροαστοὺς κ' ἐργάτες, πού πολεμώντας μας σήμερα δὲν καταλαβαίνουν πῶς πολεμοῦν τὸν ἑαυτό τους, τὴν πρόληψη, ὅπου τοὺς ἐσπρωξε τόσων χρονῶν πνευματικὴ σκλαβιά, νὰ τοὺς δεῖξουμε καλὰ τὸ δρόμο πού τοὺς οδηγῶν ἐκεῖνοι πού ὡς σήμερα ἀκολούθησαν τυφλά. Ἐμεῖς ζητοῦμε νὰ δεῖξουμε, πῶς ἔχει ἀκόμα ζωὴ μέσα του τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πού τὸ ἐκμεταλλεύτηκαν μόνο ἴσως μὲ σήμερα καὶ τὴ ζωὴ αὐτὴ θὰ τὴ δεῖξει ἅμα πετάξει τῆς πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀλυσίδες πού τὸ δεσμεύουν.

Σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, στὴν ἀτυχέστερη αὐτὴ στιγμή ἀπ' ἔλες πού πέρασε ὡς τώρα ἡ Ἑλλάδα, ἄς ἐνωθοῦμε μὲ μιὰ κοινὴ καὶ τίμια σημαία ΟΣΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ.

Α. ΤΡΑΝΟΣ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ἡ Τουρκία ἔχει χάγια, ἢ καῦμένη!

Καλὰ νὰ τὰ πάθει, κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ της. Ἄν τὸ κεφάλι τῆς Τουρκίας τώρα καὶ τρία χρόνια ἀπὸ τὰ 1908, εἶναι τὸ Νεοτουρκικὸ κομιτάτο καὶ ἡ ἰδεολογία του, τοῦτο φταίει κάμποσο γιὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση. Ὅχι πῶς ἔλα τὰ βάρη καὶ οἱ εὐθύνες γιὰ περασμένα λάθη βαραίνουν ἐπάνω του μὰ σὰ φιλελεύθερο κόμμα πού λέγονταν μποροῦσε νὰ στηρίξει τὸ κράτος τὸ Τουρκικὸ ἀντὶ νὰ τὸ σείσει, μποροῦσε νὰ προλάβει τὰ μελλόμενα λάθη, ἀντὶ νὰ τὰ προκαλέσει. Ἀλλὰ κόμμα πού πρωτοφανερῶθηκε μὲ τὴν ψευτιά μέσα του δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ἀποτύχει. Μᾶς παρουσιάστηκε σὰ φιλελεύθερο καὶ βγήκε νατσιοναλιστικὸ τούρκικο. Καὶ νατσιοναλισμὸς ἀποκλειστικὸς μόνο στοὺς Τούρκους δὲν ἐπιτρέπεται, γιὰ δυὸ λόγους α) γιατί δὲν ἔχουν ἀνώτερο πολιτισμὸ γιὰ νὰ τὸν ἐπιβάλλουν στοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ β.) γιατί ἡ Αὐτοκρατορία τους δὲν

ἔχει ἑμογένεια ἀπὸ κατοίκους, δὲν εἶναι μόνο Τούρκοι στὴν Τουρκία, παρὰ καὶ Ἄραβες, Ἀρμένηδες, Κοῦρδοι, Ἑλληνοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀρβανίτες, καὶ οἱ Τούρκοι μέσα σ' ἔλους αὐτοὺς μῆτε τὸ 1) ἢ ἀπὸ τὸν ἔλο πληθυσμὸ δὲν ἀποτελοῦν. Σ' ἕναν τόπο πού ζοῦν τὸλάχιστο 10 ἑκατομμύρια Ἄραβες, 5 ἑκατομμύρια Ἑλληνοί, 2 1)2 ἑκατομμύρια Ἀρμένηδες, 1 1)2 ἑκατομμύριο Κοῦρδοι, 1 1)2 ἑκατομ. Ἀρβανίτες, 1 ἑκατομ. Βούλγαροι, 1)2 ἑκατομμύριο Σέρβοι, οἱ Τούρκοι μὲ τὰ 5 1)2-6 τὸ πολὺ ἑκατομμύριά τους καὶ μὲ τὸν κατώτερο πολιτισμὸ τους δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ εἶναι σφιδινιστικὰ νατσιοναλιστές.

Μὲ τὸ νατσιοναλισμὸ τους πρῶτα πρῶτα διώχνουν ἀπὸ κοντὰ τους τοὺς ἄλλους Μουσουλμανικοὺς λαοὺς, Κούρδους, Ἄραβες, Ἀρβανίτες, σπρώχνοντάς τους πρὸς κάποιο κούρδικο, ἀράβικο καὶ ἀρβανίτικο νατσιοναλισμὸ. Καὶ ἔπειτα μὲ τὸ βάνουσο νατσιοναλισμὸ τους πειράζουν τὴ φιλοτιμία καὶ ἐρεθίζουν καὶ τὰ χριστιανικὰ ἔθνη πού εἶναι σχηματισμένοι ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ ἔθνομός τους. Καὶ μεταχειρίζονται περισσότεροι ἄνθρωποι τώρα τὰ ἴδια ἄγρια μέσα πού μεταχειρίζονταν ἕνας Σουλτάνος καὶ μερικοὶ πασάδες προτῆτερα γιὰ νὰ βαστοῦν σκλαβωμένους τοὺς λαοὺς πού δρίζουν καὶ νὰ τοὺς κακομεταχειρίζονται. Ἀπὸ κεῖ πού εἶταν ἕνας μεγάλος καὶ μερικοὶ μικροὶ τύραννοι, τώρα πλήθυναν καὶ ἔγιναν ἄπειροι τυραννίσκοι.

Αὐτὸ τὸ μῆνα συστήθηκε ἕνα νέο κόμμα πού ὀνομάστηκε κόμμα τῆς φιλελεύθερης συνεννόησης. Τούρκοι πάλι τὸ σύστησαν τὸ κόμμα τοῦτο καὶ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς νέους, δηλαδὴ νατσιοναλιστές. Λέγεται κι αὐτὸ φιλελεύθερο, μὰ λέγονταν φιλελεύθερο καὶ τὸ κομιτάτο τῆς «Ἐνωσης—Πρόδοος». Γυρεύει κι αὐτὸ νὰ τραβήξει τοὺς Ρωμιούς, Βουλγάρους, Ἀρμένηδες μὲ τὸ μέρος του δηλώνοντάς τους πῶς θὰ σεβαστεῖ τὴν αὐτοδιοίκηση καὶ ἀθυπαρξία ἔλων τῶν ἔθνων πού κάνουν τὴν Τουρκία, μὰ τὰ ἴδια κι ἀπαράλλαχτα ἔκαναν καὶ οἱ Νεοτουρκοὶ τοῦ κομιτάτου. Συσταίνει λέσχες στὶς ἐπαρχίες. Τὸ ἴδιο ἔκανε ὁμοῦ καὶ τὸ Νεοτουρκικὸ κομιτάτο. Λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ δώσει πεποίθηση στοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς μῆτε καὶ στοὺς ἄλλους. Τὸ κόμμα αὐτὸ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ δυσἀρέσκεια πολλῶν Τούρκων, παλιῶν καὶ νέων ἐναντὶα στὸ κομιτάτο τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὡς τόσο χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ σχηματισμὸς του ἀν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὸν τόπο πού γεννήθηκε. Τὸ κομιτάτο τῆς Ἐνωσης—Πρόδοος γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, δηλαδὴ στὴν Εὐρώπη. Τὸ κόμμα τῆς φιλελεύθερης συνεννόησης γεννήθηκε στὴν Πόλη, δηλαδὴ περισσότερο στὴν Ἀσία παρὰ στὴν Εὐρώπη. Τὸ κομιτάτο στηρίζεται στὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρ-

κία, εκεί έπιασε περισσότερο. Τò νέο κόμμα άκουμπάει στην Άσία, εκεί φροντίνει και από κει γυρεύει να κυριέψει και την Εύρωπαϊκή Τουρκία.

Βέβαιο είναι: πώς υπάρχουν και σι' αλήθεια δυό Τουρκίες, ή Εύρωπαϊκή και ή Άσιατική. Εύρωπαϊκή Τουρκία είναι στη Θεσσαλονίκη, Άδριανούπολη, Γιάννινα, Σμύρνη, στα νησιά και τα παράλια της Τουρκίας όλης. Άσιατική Τουρκία είναι τò έσωτερικό της Μικρασίας και μερικά έσωτερικά της Εύρωπαϊκής Τουρκίας. Η Πόλη έχει δυό είδους μίαν Άνατολική και μίαν Εύρωπαϊκή. Τò κομιτάτο της «Ένωσης — Πρόοδο» έπιασε περισσότερο στην πρώτη Τουρκία. Τò νέο κόμμα πιάνει περισσότερο στη δεύτερη.

Τούτο σημαίνει πώς έχει μέσα του αντιδραστικά ή συντηρητικά στοιχεία περισσότερο, και αυτό είναι ίσια ίσια της επιτυχίας του ή πιθανότητα.

Παρουσιάζεται λιγώτερο νατσιοναλιστικό από τò κομιτάτο. Κι αυτό είναι άλλη μιά πιθανότητα επιτυχίας. Μά κατάφερε να περιλάβει μέσα του όλες τις απόχρωσες των αντικομιτατικών ομάδων, και αυτό πρέπει να λογαριαστεί σαν άδυναμία του, γιατί δεν έχει τόση όμοιογένεια όπως τò κομιτάτο και στηρίζει την ενότητα του στο πάθος πολλών ενάντια στο κομιτάτο. Είναι μιά συμμαχία για να νικηθεί τò κομιτάτο στις έρχόμενες εκλογές. Έπάρχει όμως έλπίδα πώς τò νέο κόμμα πού έχει μέσα του και ανθρώπους βαθύτερους και πιο ίκανούς από τò κομιτάτο, όταν πάρει την εξουσία, αν την πάρει, θα έχει καταλάβει τη διδαχή της πείρας των τριών ήμισυ τελευταίων χρονών και θα θελήσει από αντίληψη της πολιτικής ανάγκης, αν όχι από διαφορά ιδεολογίας, να μεταχειριστεί τα έθνη της Τουρκίας, όπως πρέπει να μεταχειρίζεται τα έθνη ένα κράτος πού δεν αποτελείται από ένα και μόνο έθνος.

Οι Νεότουρκοι ως τα τώρα έπαιρναν τη φώτιση τους από τη Γαλλία γιατί από την επιπολαιότητά τους θάρρεψαν πώς ή Γαλλία ήταν τò ταιριαζόμενο για την Τουρκία πρότυπο. Έπάρχει έλπίδα πώς τò νέο κόμμα, θα στρέψει να κυτάξει την Αύστρια πού είναι τò άληθινò καλούπι για τέτοιο είδος κράτη σαν την Τουρκία.

Και είναι έξωτερικά ζητήματα άπειρα πού ηύραν πάλι άφορμή τώρα τελευταία με την κήρυξη τού Ιταλοτουρκικού πολέμου να ξαναφανερωθούν. Όταν μιά πληγή της Τουρκίας άνοιγει, ξανανοίγουν όλες οι παλιές. Και ο αντίχτυπος των έξωτερικών στα έσωτερικά γίνεται άμέσως αισθητός, ξανάθονται πόθοι έθνικοί, και ανταγωνισμοί, έγκαρδιόνονται άποκαρδιωμένοι λαοί, οι δυσαρεστημένοι βγαίνουν στο φέρο, χειροτερεύει ή κακοδιοίκηση με τò να ξεχνι-

ούνται όλες οι ανάγκες και τα δημόσια έργα και με τò να νευριάζουν οι κυβερνήτες Τούρκοι και να θέλουν κάπου να ξεσπάσουν. Τò βλέπεις δλοφάνερα, σε κάθε δύσκολη για τούς Τούρκους περίσταση τούς μυρίζονται σφαγές και τò κανιβαλικò αισθημα τού ανθρώπινου σφαχτού ξεγυμνώνεται βγαίνοντας από τα άδυστα της μουσουλμανικής ψυχής όπου είχε κακοκρυφτεί.

Για την ώρα τα ακόλουθα ζητήματα είναι σι' ή μέση.

1) Πόλεμος με την Άταλία στην Τρίπολη της Βαρβαρίας.

2) Τò περσικό ζήτημα, πού οι Ρώσοι προετοιμάζουν τη λύση του άφου πήραν πέροι στην Πατσάμη τη συγκατάθεση της Γερμανίας και έχουν πρωτητερινή συνεννόηση με την Άγγλία ίσα με πού επιτρέπεται να προχωρήσει προς τα κάτω, δηλαδή προς τόν Περσικό κόλπο ή Ρωσία. Αν κυριευτεί ή Περσία από την Άγγλία και τη Ρωσία μιά μισά, ή Τουρκία θα είναι ζωσμένη όλουθε από Εύρωπαϊκά κράτη και πάνε πια τα πανισλαμικά δναιρα.

3) Τò ζήτημα των στενών (Βίσπορος και Δαρδανέλια) πού πάλε των Ρώσων κεντήθηκε ή έρεξη να τò πάρουν. Γυρεύουν με φοβέρες να πείσουν την Τουρκία πώς της συμφέρει να τούς άνοίξει τα στενά στο στόλο τους τόν πολεμικό, σύμφωνα με μιά παλιά συνθήκη πού είχαν υπογράψει στα 1833 πού σ' ένα μυστικό της άρθρο λέει πώς ή Πύλη κλείνει τα Δαρδανέλλια και τò Κατάστενο σ' όλες τις Δυνάμεις έξόν από τη Ρωσία. Για να μη φοβούνται πια τόσο τούς Ρώσους οι Άγγλοι ύστερα από τò Ρωσσογαπωνικό πόλεμο, μπορεί να τούς άφήσουν να πάρουν τò ζήτημα των στενών. Οι Τούρκοι όμως άπάντησαν αρκετά έξυπνα πώς είναι πρόθυμοι να εύχαριστήσουν τούς Ρώσους, φτάνει να φέρουν τò ζήτημα σ' εύρωπαϊκή συνδιάσκεψη. Η Τουρκία δεν μπορεί παρά να υποχωρήσει σ' ύποια άπόφαση της Εύρώπης όλης. Μά και προβλέπει κατά την άσυμφωνία των εύρωπαϊκών συμφερόντων στα συνέδρια και στις συνδιάσκεψες. Πάντα κάποιος θα βρίσκεται πού να προστατεύει την Τουρκία από τούς άλλους, για συμφέρο του βέβαια.

4) Τò Κρητικό, πού πάει κι αυτό να κορώσει, μ' όλες τις συμβουλές πού μοίρασαν ή Ελλάδα, ο Βασιλιάς και οι Δυνάμεις. Οι Τούρκοι πειράχτηκαν, λέει, γιατί άνακατόηκε ο Βασιλιάς, μά ή Εύρώπη τού έχει παραχωρήσει από τò 1906 τò δικαίωμα να ενδιαφέρεται αρκετά για την Κρήτη.

5) Οι Άγγλοι θα μάς φανερώσουν στο τέλος κανένα αναπάντεχο ζήτημα στην Αίγυπτο, ελοι τò περιμένουν. Θα κηρύξουν δηλαδή την Αίγυπτο άγ-

γλική χώρα, ίσως και τίποτε άλλο αλλού, πούδς ξέ-
ραι; 'Ανεξερεύνητες οί βουλιές τής 'Αλβιόνας!

6) Οί Βούλγαροι φέρειζον τήν Τουρκιά μέ
γλυκά λόγια, γιά τίς σφαγές πού έγιναν τίς προά-
λες στό 'Ιστίπ.

7) 'Η Αύστρία πάντα κρυμένη πίσω από ύλους
τούς άλλους, κυτάζει, άνοιχτομάτα, κατά τὰ Βαλ-
κάνια. Τί σχέδια τάχα νά σκαρώνει; Μυστήριο!

'Ως τόσο και μέσα στην 'Οθωμανική Αύτοκρα-
τορία, οί 'Αρμένηδες παραπονιούονται γιά τούς Κούρ-
δους πού τούς σφάζουν, οί Κοϋρδοί ξυπνοϋν τυραν-
νοϋν και σφάζουν 'Αρμένηδες, οί 'Αραβες πάντα έ-
τοιμοί νά ξανασηκωθοϋν, περιμένουν νά τελειώσει έ
'Ιταλοτουρκικός πόλεμος, οί 'Αρβανίτες έτοιμάζον-
ται γιά τήν άνοιξη, οί Βούλγαροι στην Ρούμελη όρ-
γιάζον με δυνάμεις και με συμμορίες, οί 'Ελληνες
έρεθίζονται από τή μυρωδιά τού μπαρουτιού. Ποϋ
νά πρωτοπροσέξουν οί κακόμοιροι οί Τουρκοί; πού
κοντά σ' ύλους αυτούς τούς όργασμούς τών έξω και
τών μέσα έθνών και κρατών έχουν και τὰ κόμματα
τους νά συμβιβάζουν, και τὰ στρατεύματά τους νά
υρέφουν και τή χολέρα νά πολεμήσουν πού τούς θε-
ρίζει στην 'Ασία;

'Η Τουρκιά έχει χάλια ή καυμένη!

Στό έρχόμενο άρθρο θά προσπαθήσω νά δείξω τί
μπορεί ίσως νά κάμει γιά νά γλυτώσει από τούς κιν-
δύνους πού τήνε ζώνουν από έλούθε.

ΙΛΛΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δευτέρα 28 Νοέβρη — Κυριακή 4 Δεκέβρη.

Τό Κρητικό Ζήτημα. "Όλη τή βδομά-
δα μās άπασχόλησε σχεδόν άποκλειστικά τó Κρη-
τικό. 'Η σημερινή του φάση είναι τόσο γνωστή, πού
περιττό νά τὰ ξαναμασήσουμε' έδω. 'Επρεπε φυσικά
νά είναι τέτοια ή πνευματική κατάσταση τού έλλη-
νισμού γιά νά γίνονται παρόμοια κινήματα. Κανέ-
νας βεβαίως δέν μπορούσε ν' άπαγορέψη στους Κρη-
τες νά θέλουν νά ένωθοϋν με τήν 'Ελλάδα σαν πρό-
κειται νά περιορίζονται σ' έκδήλωσες μεμονωμένες
και χωρίς νά μπερδεύουν κανέναν άλλο. Μά στα κα-
λά καθούμενα νά μπλέξουν και τήν 'Ελλάδα πού
μόνο μιá δουλειά μπορεί νάχει σήμερα, τó νά μπει
δηλαδή στον κανονικό δρόμο και νά θέλουν νά τή
φέρουν σε δύσκολη θέση άπέναντι στην Τουρκιά,
πού λίγες μέρες έπαψε τó καταστρεπτικό των έλλη-

νικών συμπερόντων μοϋκοτάζ — αυτό θαρρώ πώς
δέν έπρεπε νά τó περιμένουμε από άληθινούς πα-
τριώτες. 'Η λοιπόν οί Κρητικοί από τήν πολλή τους
τήν άνυπομονησία βρίσκονται σε βρασμέ ψυχικής
όρμης και άπάνου σ' αυτόν δέν ξέρουν τί κάνουν,
δέν μπορούν νά ξεχωρίσουν τ' ώφέλιμο άπ' τó βλα-
βερό — ή έχουνε προσωπικούς λόγους γιά τó τελευ-
ταίο τους κίνημα (κι αυτό δέ θέλουμε νά τó πιστέ-
ψουμε) και τότε αξίζον μόνο τή γενική περιφρόνη-
ση. 'Αν άλλοτε ό Βενιζέλος δικαιολογούτανε γιά τή
δυσπιστία του στην πολιτεία τής 'Ελληνικής Κυ-
βέρνησης, δέ βλέπουμε σήμερα τούς λόγους πού
μπορούσαν νάχουν οί Κρητικοί νά δυσπιστοϋν σε άν-
θρωπο, πού όπως κ' οί σημερνοί έπαναστάτες έχει
τό δικίωμα νάξιώσει γιά τον έαυτό του τó πατριω-
τικό αίστημα και νά θέλουν αυτοί χωρίς νά είναι σε
θέση νά έχτιμήσουν όλα τὰ καθέκαστα νά διευθύ-
νουν τήν έλληνική έξωτερική πολιτική. Οί σημερι-
νοι έπαναστάτες μās βεβαιώνουν πώς από λόγους
πατριωτικούς σηκώθηκαν στο πόδι τούς πιστεύουμε
— μά γιατί νά μήν πιστέψουμε τó ίδιο και γιά τούς
έπαναστάτες τού Θερίσου; Πώς μπορεί λοιπόν τώρα
ό άρχηγός εκείνων των έπαναστατών νά προδώσει
τον άγώνα πού ό ίδιος άνοιξε; 'Η μήπως δέν είναι
και τού ίδιου τού Βενιζέλου προσωπική φιλοδοξία —
κι αυτή δέν πιστεύω νά τού τήν άρνηθει κανένας,
έξόν αν έχει τήν άναίδεια νά τον περνάει γιά κανέ-
ναν άναίστητο των κατέργων — νά ένωθεί ή Κρήτη
με τήν 'Ελλάδα πού αυτός είναι Πρωθυπουργός;
Μόνο ή τελευταία αυτή σκέψη, θαρρώ, έπρεπε νά
είτουν άρκετή νά κάνει τούς έπαναστάτες νά έχουν
έμπιστοσύνη στον Κρητικό Πρωθυπουργό. 'Αν ούτε
αυτή τήν άπλή σκέψη δέν μπορεί νά κάνουν — πώς
νά μήν υπάρχουν έπειτα εκείνοι πού νά έχουν κά-
ποιες δυσπιστίες γιά τήν ειλικρίνεια τού άγώνα; 'Ο
πωσδήποτε ό Βενιζέλος έβαλε τὰ πράματα άπ' τó
βήμα τής Βουλής στην θέση τους και φαίνεται πώς ή
μεγάλη πλειονοψηφία τού κόσμου είναι με τó μέρος
του, καθώς μπορούμε νά συμπεράνουμε από τήν πρω-
τοφανή άδράνεια τού εϋέξαπτου Ρωμιού. 'Όποια κι
αν είναι τὰ αίσθήματα των Κρητών, είπε πολύ σω-
στά ό Πρωθυπουργός, δέν τούς δίνουμε τó δικαίω-
μα λίγες χιλιάδες αυτοί νά έχουν στα χέρια τους
τήν τύχη των εκατομμυρίων 'Ελληνισμού. Γιά πρώ-
τη φορά βγήκαν άσστηρά μά τίμια και άφοδα λό-
για από πρωθυπουργικό στόμα μέσα σε τόσο σωδι-
νιστικό και μικροπρόστυχο άντιπολιτευτικό περιβά-
λλον. Μεγάλη γι' αυτό ή χαρά των φιλελεύτερων πού
άγαποϋν τή γλώσσα τής ειλικρίνειας και θέλουν νά
δώσουν στα έθνικά ιδεώδη, βιάζοντάς τα από τή χι-
μαιρική άτιμόσφαιρα πού τούς έκλεισε άφελής ή έ-

πιτήδεια δημαγωγία, την πραγματική τους χροιά, θέλουν νά φωνάξουν δυνατά πώς ή εθνική φλόγα τόσων όπιστοχωρημένων αιώνων, πού μη βρίσκοντας άντλίες νά τή σταματήσουν έπήρε τόσες έκτασες, καιρός είναι νά δοκιμάσει τήν πρόοδο τής νέας εποχής και νά έρροιστεί λιγάκι μέ τόν νερό τής πραγματικότητας.

Μόνο λοιπόν άπ' αύτήν τήν όψη θά κοιτάξουμε σήμερα τά Κρητικά. Και βέβαια πώς δέ βρίσκεται κανένας Έλληνας πού νά μη θέλει σήμερα τήν ένωση, άν εΐταν δυνατή. Μά νά κινδυνέψει τό ελεύτερο Κράτος για τήν Ένωση σ' έποχή πού άρχίζει νά όρθοπατάει, αύτό μόνο σέ βραχυμό ψυχικής όρμής μπορεί νά τό ύποστηρίξει κανείς. Φυσικά πώς οί άντιπολιτευόμενες έφημερίδες φωνάζουν πώς δέν είναι δυνατό νά κινήσει ή Τουρκία τόν πόλεμο έναντίο μας, άφοϋ ή Κρήτη είναι πιά παρακαταθήκη τών Δυνάμεων· τή γνώμη αύτή βρήκαμε διατυπωμένη στό φύλλο τοϋ «Σκρίπ» τής Παρασκευής σέ δυό άρθρα, στό κύριο και στό άρθρο τοϋ κύριου Σιμισόπουλου — μά άπό τέτοια φύλλα δέν περιμένουμε βέβαια τίποτε άλλο. Ξαναμασοϋν διαρκώς για τό διεθνές δικαιο άνθρωποι πού δέν έχουν χαμπάρι άπό πού κρατάει ή σκούφια του και σέ μιá έποχή, πού δύσκολα ένας σοδαρός άνθρωπος θά θελήσει νά στηρίξει άξιώσεις άπάνου του, άφοϋ ή πείρα, ή πραγματικότητα μάς λέει πώς τό πán είναι ή βία και χόρι' άπ' αύτή τίποτα δέν ύπάρχει. Άλλά τέλος πάντων άς εξετάσουμε τό ζήτημα κι άπ' αύτή τήν όψη· de facto ή Κρήτη σήμερα είναι χωριστό Κράτος, γιατί μέσα του γεννήθηκαν δυναμικές σχέσεις πού έκτελούνται σέ όλη τήν έκτασή της και μιá τάξη έχει στην ίδια έκταση δυναμική ύπεροχή. Μά πάλι τήν κατάσταση αύτή δέν τήν άναγνωρίζουν οί Δυνάμεις και γι' αύτό Κρήτη ώς πρόσωπο διεθνούς δικαίου (στή σημερινή του μορφή) δέν ύπάρχει. Ούτε κ' ελληνική ναι ή Κρήτη για τό διεθνές δικαιο, γιατί ή Ελλάδα δέν έπεκτείνει και στην Κοήτη έπάνου τήν κυριαρχία της. Άν ή τούρκικη κυριαρχία έπαψε κι αύτή άπάνου στην Κρήτη — όμως σέ διάφορες έποχές άναγνώρισαν οί Δυνάμεις κυριαρχικά ή επικυριαρχικά ή τέλος πάντων ύψηλά δικαιώματα τής Τουρκίας, έπωσδήποτε κάτω τής άναγνώρισαν. Τή στιγμή λοιπόν, πού έμεις θά βγοϋμε νά πάρουμε άπ' τήν Τουρκία τά νεκρά φυσικά αύτά δικαιώματά της χωρίς τή θέλησή της, είναι πολύ φανερό πώς είναι για τήν Τουρκία άφορμή πολέμου. Άν ύπάρχει βέβαια φόβος νά μάς κινήσουν οί Τούρκοι τόν πόλεμο ή όχι αύτό είναι δουλειά τής υπεύθυνης Κυβέρνησης νά τό κρίνει και μεις δέ νομιζώ πώς έχουμε δικαίωμα νά φωνασκούμε άπ' όξω για πράματα πού δέν εί-

μαστε σέ θέση νά ξέρουμε. Τό ζήτημα καταντάει λοιπόν πάλι εκεί πού άπ' τήν άρχή τό θέσαμε· στή σημερινή Κυβέρνηση έχουμε έμπιστοσύνη, πιστεύουμε δηλαδή (και μαζί μας κάθε λογικός άνθρωπος) πώς θέλει τήν ένωση· τόν τρόπο και τό χρένο τής ένέργειας, αύτόν θά τόν έρίσει μόνη της, γιατί αύτή μόνο είναι σέ θέση νά τό κρίνει. Άς τήν άφίσουμε λοιπόν ήσυχη, κύριε Πώπ και Χαιρόπουλε, κι άς καταστειλούμε, λιγάκι τήν πατριωτική φλόγα· σάς παραπέμπουμε πρós τό παρόν στό γεγονός, ότ' ή Κυβέρνηση άφηρε τόν πληρεξούσιο Ξενικάκη νάρθει στην Άθήνα (χρειάζεται πολλή άφέλεια νά πιστεύει κανένας πώς ό Ξενικάκης διέφυγε τήν προσοχή τών άρχών!) και γι' αύτό θά είχε βέβαια τό λόγο της.

Τόν πατριωτισμό τους τά άντιπολιτευόμενα φύλλα και δέκα βουλευτές τόν έδειξαν αύτές τίς μέρες και σ' έν' άλλο σημείο, γιατί αίστάνθησαν, λείι, κατάκαρδα τήν προσβολή τοϋ γοήτρου τής Έλληνικής σημαίας και μαζί μ' αύτό και τοϋ διεθνούς δικαίου! Καϋμένο διεθνές δικαιο! Πώς οί «Σπέτσες» τοϋ Γουδθ δέν είναι πολεμικό βαπόρι, αύτό τόξεραν οί πατριώτες· πώς τό βαπόρι· βρισκότανε μέσα στην αϊγιαλίτιδα ζώνη αύτό έπρεπε νά τό ξέρουν άπ' τό διεθνές δικαιο, καθώς και τό πώς ώς εκεί έκτελούνται τά δικαιώματα τοϋ Κράτους πού περιβρέχει ή θαλασσινή αύτή ζώνη. Έμεινε λοιπόν τό ζήτημα — άν οί Δυνάμεις έχουν τίποτε δικαιώματα εκεί κάτω ή όχι, κι αύτό τό ζήτημα τό ξέρουν βέβαια καλά κι ό Πώπ κι ό Χαιρόπουλος· θά πείτε γιατί φωνάζουν; αύτό δά τό ξέρουμε· μήπως δέν έπιμένουν στό νά θεωρούν τήν άξιοπρέπειά του προσβλημένη κι άφοϋ έμαθαν πώς οί Γάλλοι ένήργησαν και μ' έντολή τής Έλληνικής Κυβέρνησης; Όλα λοιπόν είναι κανονικά και μόνο τά μυαλά τών άντιπολιτευόμενων φύλλων δέ φαίνεται νά είναι· μά σά βρίσκονται άνθρωποι και τά διαβάζουν! Όσο για τούς δέκα πληρεξούσιους πού θέλανε μέ σπρωξιές νά βγοϋν άπ' τίς «Σπέτσες» άφοϋ ήξεραν, πώς θά τούς έβγαζαν — δέν μπορούμε βέβαια νά τούς συγχαρούμε· θυμηθήκαμε μόνο διαβάζοντας τήν παλληκαριά τους τά σοφά λόγια τοϋ Προέδρου τής Έπαναστατικής Συνέλευσης· γιά τούς «τρείς μασκαραδες».

Ό πολύς κόσμος έμεινε καθώς γράφουμε παραπάνου, άπαθής για τά Κρητικά· δείχνει μάάλιστα κυριολεκτική άδιαφορία — κι αύτό τόν τιμάει. Ένα μόνο στοιχείο τής κοινωνίας (βέβαια όχι δλόκληρο) βρέθηκε νάχει άντίθετη γνώμη, τό στοιχείο πού έπαιξε τόν άπεχθέστερο ρόλο στό μεγαλύτερα σημεία, εκεί πού έπρεπε νά βγει αύτό μπροστά για τόν τίμιο, τόν φιλελεύτερο άγώνα, τόν άγώνα τής ζωής,

της πραγματικότητας κατά της νέκρας και της ψευτιάς. Πρόκειται για τους προκημένους μας τους φοιτητές! Πώς μπορούμε να πάμε μπροστά με τέτοια αεροφουσκωμένα μυαλά, που θέλουν σώνει και καλά να κάνουν δεκάριους ενός Μιστριώτη; Παραδαίνει τους νόμους ή «νομοταγής φοιτητική νεολία», που δεν τους επιτρέπουν να συνέρχονται στα προπύλαια. Δεν έχουν ούτε το γνήσιον σπυρίον, δεν είναι σε θέση να καταλάβουν πώς απερίσκεπτα παιδάκια, ρωμαϊκών δὲ γυμνασίων ἀπόφοιτα καὶ τρόφιμα τοῦ ἐπιστοδρομικώτατου ρωμαϊκού πανεπιστημίου δεν μπορούν βέβαια νὰ χέρι τους τους χαλινοὺς ἐλόκληρου τοῦ Ἑθνους! Δεν εἶναι καὶ σε θέση νὰ νοιώσουν πὼς ἔσφραξε καθηγητῆς τους ὁ ἕνα ἔδριμα ἔχει πᾶς θέση, κι αὐτὸ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔδριμα βρῖσκεται στὸ Δαυνί.

Ντροπή σας, φοιτητές! Ἄν σὰς ἄφηκε λίγη σέψη ἀκόμα ὁ σχολαστικισμὸς πού σὰς ἔχει ἀλυσοδέτους, σταθήτε γιὰ μιὰ στιγμή, καταλάβετε τὰ χάλια σας καὶ σωπάστε! Καὶ σὰς οἱ ἄλλοι πού εἶχατε τὴ δύναμη νὰ μὴν κολλήσετε τὸν ἐλέθριον μιστροπισμὸ μαζευτῆτε καὶ βάλτε τὰ δυνατὰ σας νὰ ξεντροσιάσετε τὸ Πανεπιστήμιον, πού κοντιέει νὰ γίνεῖ ὁ καραγκιόζης τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια θὰ γράψω ὁ ἐπόμενα φύλλα τοῦ «Νουμά» εἰδικὸς συνεργάτης μας.

Ἄξιμοι καὶ κοινότητες. Τὸ σχετικὸ νομοσχέδιο ἀπασχόλησε σχεδὸν ἀπικλειστικὰ τίς μέρες αὐτὲς τὴ Βουλὴν. Συζήτηση δὲν ἔγινε σπουδαία καὶ μόνο γιὰ τὸν τρόπο τῆς ψηφοφορίας (ψηφοδέλτια ἢ σφαιρίδια) ἔλαβαν πολλοὶ βουλευτῆς τὸ λόγο, ἐπαυλαθαίνοντας τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα. Ἐμεῖς βλέπουμε μὲ κάποια ἀδιαφορία τὸ νομοσχέδιο μὴ ἔλθῃ τίς ἐλπίδες πού θέλουν οἱ πολλοὶ νὰ βασίσουν ἀπάνου του. Φυσικὰ δὲν ἔχομε καμμιά ἀντίρρηση κατὰ τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης· τὴ θεωροῦμε ἴσα ἴσα ἀπαραιτήτη γιὰ κάθε λαὸ μὲ πολιτικὴ μόρφωση, γιὰ κάθε λαὸ πού μπορεῖ νὰ βλέπε καὶ λίγο μακρότερα ἀπὸ τὴ μύτη του καὶ μπορεῖ νὰ καταλάβῃ ποῦ εἶναι τὸ πραγματικὸ συμφέρον του. Σὲ τέτοιον λαὸ εἶναι ἀδιάφορο ἂν ἔχετε σφαιρίδια ἢ ψηφοδέλτια καὶ τοῦ δήμαρχου ἢ ἐλλογῆς θάνα· βέβαια ἄμεση. Μὰ στὰ χάλια τοῦ δικοῦ μας τοῦ λαοῦ, στήν ἀμορφωσιὰ καὶ θεισιδαιμονίᾳ, στή μοιρολατρεία του, τί νὰ περιμένουμε ἀπ' τοὺς νόμους, πού ψηφίζουσιν οἱ δήθεν ἀντιπρόσωποι του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἔχει χαμπάρι τοῦ τί ψηφίζεται μέσα στή Βουλὴ; Ὅταν ἀκόμα δὲν ἔμαθε ὁ λαὸς μας, πὼς στὸ γιατρὸν κι ὄχι στήν ἀγία

Βαρβάρα πρέπει νὰ πάει γιὰ νὰ γιατρευτεῖ. Ἐταν περιμένει ἀκόμα νὰ καταχτήσῃ τὴν τούρκικη αὐτοκρατορία, χωρὶς οὔτε νὰ λογαριάζῃ τὰ εὐρωπαϊκά συμφέροντα, οὔτε νὰ σκέφτεται πὼς θὰ τὰ καταφέρει, τί μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπ' τὴν αὐτοδιοίκηση ἑνὸς τέτοιου λαοῦ; Ὅσο καλὰ ἀποτελέσματα φέρνει ἡ αὐτοδιοίκηση σὲ λαοὺς μὲ πολιτικὴ μόρφωση — τόσο πῶς καταστρεφτικὴ εἶναι σὲ λαοὺς σὴν τὸ δικόνε μας. Ἡ ἀσχηματίζει ἕνα κοῦτί πού θὰ περιλλείσει τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς κοινότητος, θὰ ἐμποδίζει τὴν πρόσδόν τῆς, θὰ ἐνισχύσει τὸ ἀντιδραστικὸ πνεῦμα πού εἶναι ἔμφυτο στήν ἀμορφωσιὰ. Ἔτσι γίνονται ὅλ' ἀνάποδα στὸν τόπο μας· ἀντὶ πρῶτα-πρῶτα νὰ ρίξουμε τὸ βλέμμα μας στήν ἐκπαίδευση τοῦ λαοῦ, ἀντὶ νὰ προσπαθήσουμε νὰ τότε βγάλουμε ἀπὸ τὴν πνευματικὴ σκλαδιὰ ὅπου βρῖσκεται ἄδικα τόσες δεκαετηρίδες ἔπειτ' ἀπὸ τὴν πολιτικὴν του ἀνεξαρτησία — κι ἀφοῦ τότε μορφώσουμε, ὅν φέρνουμε σὲ θέση νὰ ζητήσῃ μόνος του καὶ νὰ πάρει τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, τὴ νομοθετοῦμε ἀπὸ τώρα, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἔχει εἶδησι, χωρὶς αὐτὸς ὁ μοιρολάτρης, αὐτὸς πού ἔμαθε νὰ τοῦ κάνουν ἄλλοι τίς δουλειὲς χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ σκοτίζεται γιὰ τίποτα, νὰ μπορεῖ νὰ τὴ χρησιμποιήσει. Τὰ λάθια τοῦ 44 πού ἔφερε τὴν καθολικὴ ψηφοφορία καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ τὰ ἐλέθρια ἀποτελέσματα, πού βλέπουμε κάθε μέρα, δὲ χρησιμείψανε στήν Κυβέρνηση γιὰ μάθημα. Μέσα σὲ τέτοιες στραβὲς ἀντίληψεις τῶν πολιτικῶν μας σχετικὰ μὲ τὰ μέσα τῆς προόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ — πρέπει ἔμεῖς οἱ φιλελεύθεροι, πού δὲν ἔχομε σκοπὸ νὰ γίνουμε βουλευτῆς γιὰ νὰ τὰ καταφέρουμε αὔριο νὰ γίνουμε καὶ ὑπουργοί, νὰ τραδηξοῦμε μπροστὰ στὸ δρόμο πού διαλέξαμε ἀφίνοντας κατὰ μέρος κάθε ἄμεση πολιτικὴ ἐνέργεια πρὸς τὸ παρόν, νὰ διοργανώσουμε συστηματικὴ μορφωτικὴ δράση, μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς μὲ τὴ μόρφωση, καὶ ὄχι μὲ νόμους πού ἐπιβάλλονται ἀπόξω προάγει ἔνας λαός.

Ἔσο γιὰ τὸν τρόπο τῆς ψηφοφορίας καταλήγουν ὅλα στὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα· τὰ σφαιρίδια ἔχουν τὸ καλὸ πὼς τὰ χρησιμοποιοῦν κι ἀγράμματα — τὰ ψηφοδέλτια πὼς ματαιώνουν τὴν ἐπιρροὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κάλπης καὶ τὴν ψήφισση περισσώτερων ἀπ' ἑσούς πρόκειται νὰ ἐκλεχτοῦν. Τέλος ἔσο γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἐλλογῆς τοῦ δήμαρχου προτιμούμε γιὰ λαοὺς μὲ πολιτικὲς μόρφωσεις τὴν ἄμεση — μὰ στὸν τόπο μας εἶτε ἄμεση εἶτ' ἔμμεση θὰ εἶναι ἀδιάφορο. Γι' αὐτὸ πιστεύουμε πὼς ἔσο ξέρουν τὴν Ἑλλάδα δὲ θὰ σπάσουν τὸ κεφάλι τους γιὰ νὰ διαλέξουν ἕν' ἀπὸ τὰ δύο συστήματα.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

Ἰδιοκτήτης: Δ. Π. ΤΑΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἀρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συντρομή χρονιάτικη: Γιά τήν Ἑλλάδα καί τήν Κρήτη δρ. 10. Γιά τὸ ἐξωτερικὸ φρ. χρ. 12,50.—Γιά τίς ἐπαρχίες δεχόμαστε καὶ τρίμηνες συντρομές (δρ. τὴν τρίμηνιά).—Κανένας δὲ γράφεται συντρομητὴς ἢ δὲν προπλερώσει τὴν συντρομή του.

20 λεπτά τὸ φύλλο. — Τὰ περσομένα φύλλα πωλοῦνται στὸ γραφεῖο μας διπλὴ τιμὴ.

Βρίσκεται στήν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κίосκια, καὶ στίς ἐπαρχίες σ' ὅλα τὰ πρακτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

ΤΟ ΛΕΥΤΕΡΟ ΒΗΜΑ — ΟΙ ΜΟΥΣΑΦΙΡΕΟΙ

Ο πολιτικὸς ἀρθρογράφος μας, ποὺ μᾶς ἔταξε νὰ μᾶς δίνει ταχτικά σὲ κάθε φύλλο τὴν πολιτικὴν ἐπιθεώρηση τῆς βδομάδας, μᾶς βγάξει ἀπὸ τὸν κόπο νὰ μιλήσουμε σὲ τοῦτο τὸ φύλλο γιὰ τὰ «φλέγοντα» ζητήματα τῆς ἡμέρας. Ἀφοῦ τὸν εὐχαριστήσουμε γιὰ τὴν ἀληθινὰ πολυτίμη συνεισφορά του, κρινόμε ἀπαραίτητο νὰ προστέσουμε δυὸ ἰδιαιτέρας. Νὰ ξανατονίσουμε δηλ. πὼς ὁ «Νουμάς» εἶναι καὶ θάναί πάντα λεύτερο βῆμα, μὲ βάση τὴ Δημοτικὴ γλώσσα, κ' ἔτσι μπορεῖ καθένας λεύτερα νὰ συζητήσει ἀπὸ τίς στήλες του τίς γνώμες καὶ τίς κρίσεις ποὺ δημοσιεύονται σ' αὐτὸς γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ζητήματα. Αὐτὸ τὸ δρόμο χάραξε ὁ «Νουμάς» ἀπὸ τὸ πρῶτο φύλλο καὶ αὐτόντε τὸ δρόμο θὰ κρατήσει ἴσαμε τὸ τελευταῖο.

ΑΛΛΙΩΤΙΚΑ εἶχαμε ὑπολογίσει τὴν ὕλη τοῦτου τοῦ φύλλου καὶ ἀλλιώτικα μᾶς ἤρθαν τὰ πρῶτα κ. κ' ἔτσι, γιὰ νὰ δημοσιευτοῦνε μαρικὰ ἔθρονα ποὺ ἔπρεπε νὰ δημοσιευτοῦνε σὲ τοῦτο τὸ φύλλο, μερικὰ ἄλλα μείναν εἰς ὄψω, ποὺ ἔδημοσιευτοῦνε καὶ σὲ κατοπινὰ φύλλα δὲν μπαγιατεύουσιν. Γιὰ τοῦτο καὶ τὰ «Παραγραφάκια» σταματοῦναι θῶ, λειψὰ καὶ κακομοιρασμένα. Μᾶς ἤρθαν μουσαφίρειοι, βλέπετε — καὶ σὲ τέτιες ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὁ εὐγενικὸς νοικοκύρως τραβιέται παράμερα καὶ τὴν ὥρα τοῦ τραπέζιου μίλις ἀγγίζει τὰ φαγιὰ, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ καλοφάινε οἱ καλεσμένοι του. Ἀπὸ τὰ ἄλλα φύλλα τὰ πρῶτα θὰ τραβήξουν τακτικώτερα.

ΓΝΩΜΙΚΑ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

(Ἀπὸ τ' ἀθάνατο ρομάντζο «Τὰ Δυὸ Ἀδέρφια»)

Ὁ λαὸς μας ἀνόητος δὲν εἶναι. Κόφτει καὶ κόφτει ὁ νοῦς του. Ἄμα τοῦ δελεῖς τὸ καλὸ, θὰ τὰ γαπήση, δὲ γίνεται. Λοιπὸν ἔμεις νὰ τοῦ δώσουμε βιβλία, ἔργα νὰ τοῦ δώσουμε μεις, ποὺ νὰ διῆ, ποὺ νὰ καταλάβῃ τί ἀξίζει, κ' ἔτσι νὰ μὴν τρέχουνε νὰ παίρνουνε ἢ νὰ κλέβουνε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ, ἔθνος νὰ φανοῦνε ἀληθινὸ, νὰ ξεπεράσουνε τὰ ἄλλα τὰ ἔθνη.

Νὰ μιλοῦμε γιὰ τὴν ψυχὴ, νὰ μιλοῦμε γιὰ τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ, τί θὰ ποῦνε; Τί θὰ πῆ ὁ κόσμος; Ἡ Ἐβρώπη τί θὰ πῆ, γιὰτί πὼς νὰ ξεχνοῦμε τὴν Ἐβρώπη; Ὁ λαὸς προχτὲς ἀκόμη, σκλάβος ἔτσι λέγανε καὶ φωνάζανε οἱ μεγάλοι μας οἱ πατριῶτες· σήμερα νὰ ψυχολογοῦμε τὸ λαὸ, σὺν τὸ λαὸ νὰ λαλοῦμε, σκλάβοι θὰ φανοῦμε καὶ μεις. Κι ὁ φόβος τοὺς μήπως φανοῦνε σκλάβοι, ἔδειχνε ἴσια ἴσια πόσο τοὺς ρήμαξε ἡ ἄτιμη σκλαβιά.

Τὸ εἶπε ὁ ἀρχαῖος μας ὁ ποιητὴς ἡ Ἑλιά μας δὲ γεράζει ποτέ, ἡ γλαυκὴ μας ἡ Ἑλιά, ποὺ κανένας δὲ θὰ μᾶς τὴν πάρῃ, ποὺ αἰώνια στήν πατριδα μας πραιοῖνε. Κ' αἰώνια ἡ Ἑλιά θὰ μᾶς δοξάσῃ, ἄμα καταλάβῃ ὁ Ρωμῖος καὶ ἀγαπήσῃ τὰ δικά του. Ὅσο ἀφοσιωθοῦμε στὰ ντόπια, μὲ θρησκεία, μὲ χωρὶς φανατισμοὺς, ὅσο περιγράψουμε, ψυχολογήσουμε, ἠθογραφήσουμε τὰ ντόπια, ἡ Ἑλιά θὰ μᾶς προστατέβῃ, θὰ μᾶς φυλάγουνε τὰ Πέφκα.

Ὁ ποιητὴς, ἂν καὶ δὲν ξέρει τὴν τέχνη νὰ κερδίξῃ τοὺς παράδες, ξέρει προύρημα πὼς νὰ κερδίξῃ τίς ιδέες.

Ἡ στιγμὴ ποὺ πέρασε δὲ γυρῖζει, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ ποθεῖς μέσα σου νὰ ξαναδιῆς τῆς στιγμῆς ἐκείνης, εἴτε τὸ χαμόγελο εἴτε τὸ δάκρυ. Πένυχε μὰ τὸ ποίημα σου καλὰ! Μὴ γυρῖξῃς νὰ ξανακιάμῃς δέφερο σὺν τὸ πρῶτο· μὴ δεφτερεύῃς καὶ μιάν ἀγάπη ποὺ σοῦ πέτυχε. Ὅ,τι ἔγινε δὲν ξαναγίνεται.

Ἄμα δὲν τὰ βγάξεις πέρα ἢ μὲ μιά ιδέα ἢ μὲ μιά

γυναίκα, σημαίνει πώς δὲν ἀγάπησες ὁ ἴδιος μὲ τὰ σωστά σου, μίτη τὴ γυναίκα μίτη τὴν ἰδέα.

ΨΥΧΑΡΗΣ,

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Δ. Κυρ. Πάτρα. Λάβαμε τὴ συνδρομὴ σου καὶ τοῦ κ. Ν. Κλ. κ' εὐχαριστοῦμε. — κ. Θ. Β. Σμύρνη. Ἀλλ' ἔπειτα εἶναι γιὰ τὸ Ἀντίοι, μὰ φτασίως εἶναι ὁ κ. Ροδίκης κινθὸς θὰν τὰ κελεύουμε μ' ἐπίσημα χαρτιὰ πλὴ γλῆγ. ρα στὸ «Νουμά». — κ. Υπερ. Σμύρνη. Λάβαμε τὴ συνδρομὴ σου τὸν περασμένο θεριστῆ. — κ. Γ. Ναφ. Σόφια. Μὰς φανήκανε κάπως βιαστικά γραμμένα καὶ ἀδούλευτα κ. λ. γι' αὐτὸ δὲν τὰ τυπώσαμε. Στείλε μας ἄλλα. — κ. Φ. Φ. Πόλη. Θὰ δημοσιευτοῦν. — κ. Παρίεργο. Καθένας πὸς δημοσιεύει ἄρθρα μὲ τὴν ὑπογραφή του στὸ «Νουμά» εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τίς γνώμης του, ἀπὸ ἀτομικὴ τὴ γλῶσση διατυπώνει. Δ. χ. ὁ κ. Α. Τρανός πὸς στὸ σημερινὸ τοῦ ἔθρου παραδέχεται καὶ κηρύττει μὴ κάποια γλωσσικὴ ἀναρχία, εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τίς γνώμης του, ἀπὸ συνολικὴ τὸ ἔργο τοῦ «Νουμά» ἀπὸ μᾶς ἄρχης ἀποδίδει στὴν ἐπικράτηση τῆς κανονικῆς δημοτικῆς γλώσσας.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

Ἡ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ,, ΤΟΥ κ. ΒΑΜΒΕΤΣΟΥ

Le désir n' est pas la puissance, l' amour n' est pas la possession. La foi ne suffit pas; il faut le don. Τὴν τραγικὴ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτῶν τοῦ Gautier μὰς ἔκαμε νὰ θυμηθοῦμε τὸ ξεφύλλισμα ἐνὸς βιβλίου πὸς τώρα τελευταία βγήκε μὲ τὸν τίτλο «Εἰσαγωγή εἰς τὸ Ἑλλην. ἐκκλησι. δίκαιον τῶν ὀρθοδόξων ὑπὸ Ἄλ. Β. Βαμβέτσου». Ὁ συγγραφέας ἔχει ὅλο τὸν πόθο καὶ τὴν ἀγάπη τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλοσοφικῆς συζήτησης. Θὰ κέρδιζε τὸν παράδεισο, ἂν ὁ πόθος εἶτανε γιὰ τοῦτο ἀρκετὸς.

Κριτικὴ δὲ θὰ ἐπιχειρήσουμε γιὰ τὸ βιβλίον πέρα πέρα. Οὔτε εἰδηκοὶ εἶμαστέ στὸ δίκαιο τὸ ἐκκλησιαστικόν, καὶ σὲ κανένα ἴσως δίκαιο, οὔτε ὁ τόπος θὰ εἶτανε δῶ γιὰ τέτοια κριτικὴ, πὸς θὰ εἶχε τὴ θέση τῆς σὲ εἰδικὸ περιοδικόν. Ἐδῶ τώρα θὰ μιλήσουμε μόνον γιὰ τὸ α'. μέρος τοῦ βιβλίου, καὶ ἀκριβέστερα γιὰ τίς 10—15 πρώτες σελίδες, ὅπου δοκιμάζει ὁ συγγραφέας τὴ δύναμιν του σὲ ζητήματα φιλοσοφικά. Σ' αὐτὸ ἄλλως τε δίνει καὶ ὁ ἴδιος ξεχωριστὴ σημασίαν, καθὼς λέει στὸν πρόλογόν του: «πρωτιστον καθήκον τοῦ ἐπιστήμονος θεωρῶ τὴν λύσιν τῶν μεθοδολογικῶν προβλημάτων, συμφώνως πρὸς

τὴν περὶ τοῦ σύμπαντος γενικὴν του ἀντίληψιν, καὶ τὴν πρόσδοσιν δευτερευούσης ἑλως σημασίας εἰς τὴν λύσιν τῶν εἰδικῶν ζητημάτων». Τῆς γνώμης αὐτῆς εἶμαστέ ἴσα ἴσα κ' ἑμεῖς, καὶ μὲ χαρὰ μὰς εἶδαμε νὰ ἐφαρμίζεται κάτι πὸς τὸ εἶχαμε πόθο κρυφόν, καὶ θὰ τὸ θεωρούσαμε εὐτύχημα τώρα νὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ἔτι ἀνάλογη μὲ τὴν ἀγαθὴ προαίρεση εἶτανε καὶ τοῦ ἔργου ἢ ἐπιτυχία.

Οἱ σελίδες αὐτὲς πὸς στέκονται ὡς βάση φιλοσοφικῆ, καὶ μεθοδολογικῆ αἰτιολογία τοῦ ἄλλου βιβλίου, ἀγγίζουσι ζήτημα ἀπὸ τὸν κλάδον τῆς φιλοσοφίας τὸν ἐπιστημολογικόν, πὸς ἐξετάζει τί ἐννοοῦμε λέγοντας γνώση, ποιά ἢ πηγὴ τῆς, ποιοὶ οἱ ὅροι τῆς, καὶ τὸ κῶρος. Ἐς παρατηρήσουμε περαστικὰ ἔτι 15 σελίδες γιὰ ἀνάλυση τέτοιων προβλημάτων εἶναι κάπως δυσανάλογες καὶ ἴσως μόνον ἕνας Stallo λ. χ. συμπυκνώνοντας βαθειὰ καὶ ἀδρῆ σκέψη — καὶ ζητώντας ἀνάλογα ἐφόδια ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη του, θὰ μπορούσε νὰ κλείσει.

Θέλουμε νὰ πιστεύουμε τὸ συγγραφέαν γνωρισμένον μὲ τὴν ἱστορία τῶν προβλημάτων αὐτῶν, πὸς εἶναι ἀπὸ μιὰ μερὶν ἢ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῶν τελευταίων αἰώνων. Θὰ ξέρει τότες ὁ συγγραφέας, ὅλοι οἱ ὅροι αὐτοί, πὸς καὶ ὁ ἴδιος τόσο συχνὰ μεταχειρίζεται: ἔννοια, ἐγὼ, δικός μου, ὑποκειμενός, ἀντικείμενο, ὑποκειμενικόν, ἀντικειμενικόν, κρίση μου, εἶναι, ὑπαρξή, φυσικὸς νόμος, ἐξήγησις, ἀναγκαῖον, ἀλήθεια, πιθανόν, ἀριθμός, καὶ πρώτα πρώτα ἴδια ἢ γνώσις, πόσο παίζουσι ἀπὸ τὸν ἕνα φιλόσοφον στὸν ἄλλον, καὶ πὸς θὰ εἶταν ἀνάγκη, ἂν ἔχι ρητὰ νὰ ὀριστοῦν, πράμα πὸς θὰ εἶταν βέβαιον τὸ καλύτερον, νὰ εἶναι τοῦλάχιστον ἀρκετὰ διάφανον, πὸς νὰ μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ καταλαβαίνει πὸς τοὺς παίρνει ὁ συγγραφέας καὶ νὰ τοῦ φέγγουσι μέσα στὸ σκοτεινὸν δάσος τῶν φιλοσοφικῶν περιπλανήσεων τοῦ συγγραφέαν ἄλλως κιντουνεὶ ὁ ἀμοιρος ἀναγνώστης νὰ μείνει στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ στὰ κρῖνα τοῦ λουτροῦ, καὶ ὁ συγγραφέας μαζί του. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ γίνεται ἀκόμα πὸς ἐπιταχτικὴ, ἔταν ὁ φιλόσοφος παίρνει μιὰ στάση ριζοσπαστικὴ ὅπως ὁ κ. Βαμβέτσος: ἢ στάση μάλιστα τοῦ κ. Βαμβέτσου εἶναι τόσο ριζοσπαστικὴ πὸς πάει νὰ ρηθῆ καὶ νὰ ξεριζώσει ἐξ ἀρχῆς τὸ πρόβλημα πὸς ἔχει νὰ λύσει.

Ὁ Hartmann, ἂν θυμούμαστε καλὰ, ἀρχίζει τὴ «φιλοσοφία τοῦ ἀσυνειδήτου» μὲ μιὰ ρήσιν τοῦ Kant, τοῦ μεγάλου τῆς Koenigsberg φιλοσόφου. Κι ὁ κ. Βαμβέτσος ξεκινάει στὴς φιλοσοφικὰς του περιπλανήσεις μὲ τὴν ἀκόλουθον φράσιν τοῦ Kant: «Ἀκόμα ζήτων οἱ νομικοὶ νὰ εὔρουν ὄρισμόν τῆς ἐννοίας τῶν δίκαιον».

Ἴσως ἢ φράσιν αὐτὴ τοῦ Kant νὰ ξύπνησε τὸν

κ. Βαμβέτσο από τὸ δογματικὸ του ὕπνο, ὅπως μὴ φορὰ τὸν ἴδιο τὸν Kant τὸ βιβλίο τοῦ Hume.

Ὁ ὀρισμὸς λοιπὸν ποῦ ζητᾶ νὰ βρεῖ ὁ κ. Βαμβέτσος γιὰ τὴν ἔννοια «δικαίον» εἶναι ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ μπεῖ στὴν ἐπιστημολογικὴ ἐξέταση τῆς ἀλήθειας καὶ νάρνηθῆι ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς «τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, ὡς καθαρὸν ἀποκύημα μεταφυσικῶν φαντασιοπληξιῶν». Τὰ λόγια αὐτὰ παρουσιάζονται ὡς συμπέρασμα, ὅστερ' ἀπὸ μιᾶς ἐξέτασθ (σελ. 2-6) ποῦ κάνει γιὰ τὴν «ἐννοια». Στὴν ἀρχὴ ἀναφέρει ὁ συγγραφέας καὶ τὴ λογικὴ. Δὲν εἴμαστε βέβαιοι ἂν καταλαβαίνουμε καλὰ τὸ συγγραφέα καὶ ἂν δέχεται τοὺς λογικοὺς νόμους, ὅτι ἀληθεύουν γενικὰ. Τότε εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ παρατηρήσουμε ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ γιὰ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια δὲ βγαίνει καθόλου, οὔτ' ἔχει καμμιά σκέψη μὲ ὅσα πρὶν λέει: «Κάθε ἔννοια εἶναι συνδεδεμένη μὲ ὀρισμένον ὑποκ. τὸ ὅποσον ἔχει τὴν ἔννοιαν αὐτὴν. Ὅταν ἐγὼ ἔχω μιάν ἔννοιαν, ἡ ἔννοια εἶναι ἰδιωτὴ μου, εἶναι δημιουργημὰ μου.

Ὅταν λοιπὸν θέλω νὰ ὀρίσω μιάν ἔννοιαν, νομίζω ὅτι πρέπει συγχρόνως νὰ ὀρίσω καὶ τὸ ὑποκείμενον ποῦ θὰ ἐρωτήσω, διὰ νὰ εὔρω τὸ κατ' αὐτὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας ἐκείνης». Ἔτσι βαλμένο τὸ ζήτημα δὲν εἶναι διόλου παράξενο πῶς κατάντησε ἐκεῖ ποῦ εἶδαμε, γιὰτὶ ξεφεύγει ἴσα ἴσα ὁ συγγραφέας νὰ τὸ πιάσει ἀκέραιο. «Ὅταν ἐγὼ ἔχω μιάν ἔννοιαν, ἡ ἔννοια εἶναι δική μου, εἶναι δημιουργημὰ μου». Τὸ πρῶτο μέρος τῆς φράσης αὐτῆς εἶναι ἀπλή ταυτολογία καὶ δὲ λέει τίποτα. — «Εἶναι δημιουργημὰ μου». Δὲ μᾶς λέει, οὔτε κι ὁ ἴδιος φαίνεται νὰ ξεχωρίζει, πῶς ἔννοει τὸ δημιουργημὰ μου. Ὡς φαινόμενο ψυχολογικὸ ἢ ὡς ἀποψη ἐπιστημολογικὴ. Τὸ πρῶτο σωστό, μὰ καὶ δὲ βγαίνει ἀπ' αὐτὸ τίποτα. Τὸ ἄλλο... Ἐδῶ θὰ μᾶς ἔδειχνε τὴ σκέψη τοῦ συγγραφέας. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἐγὼ. Ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ ἐγὼ ποῦ ἀναφέρεται δῶ; Τὸ ἐμπειρικὸ ἐγὼ τοῦ Α, Β, Γ, Δ, ἢ τὸ ὑπερβατικὸ ἐγὼ, ἢ λογικὴ βάση σὲ ὅλη τὴ γνώση; Θαρροῦμε πῶς μιᾶ ἐπιστημολογικὴ ἐξέταση δὲν μπορεῖ νὰ παραδλέπει καὶ νὰ συγχίξει τέτοια θεμελιακὰ πράγματα, καὶ μ' ὅλη τὴ συντροπή τοῦ Max Stirner. Σὲ κάθε ἐποχῇ ὁ σκεπτικισμὸς πρέπει, νομίζουμε, νὰ στέκεται στὸ φιλοσοφικὸ ἐπίπεδο τῆς ἐποχῆς. — «Ὅταν λοιπὸν θέλω νὰ ὀρίσω μιᾶ ἔννοια, νομίζω ὅτι πρέπει συγχρόνως νὰ ὀρίσω καὶ τὸ ὑποκείμενον, ποῦ θὰ ἐρωτήσω γιὰ νὰ εὔρω κτλ.» Ἐδῶ ἡ πείρα, ποῦ ἀνακαλιέται ὁ κ. Βαμβέτσος, ἡ ἴδια αὐτὴ διαμαρτύρεται, γιὰτὶ ἀπλοῦστατα αὐτὸ ποῦ λέει ὁ κ. Βαμβέτσος δὲ γίνεται. — «Θὰ ἐρωτήσω λοιπὸν ἐκεῖνον (τὸν ἐφευρέτη τοῦ ἀερόπλανου γιὰ νὰ ὀρίσουμε τὴν ἔννοια ἀερόπλανο) καὶ τὴν ἐ-

ρώτηση θάπευθύνω ὄχι ὑπὸ τὸν τύπον *τί εἶναι* ἀερόπλανον, ἀλλὰ *τί ἔννοει αὐτὸς* ὑπὸ τὸ ἀερόπλανον» (σελ. 3).

Νέα ἀπορία. Ἔως ἐδῶ θὰ μπορούσαμε νὰ πιστεύουμε ὅτι ὁ συγγραφέας δὲν κάνει διάκριση «νοεῖν» καὶ «εἶναι» γιὰτὶ κ' ἡ ἔννοια «εἶναι» καὶ μπορεῖ ἄλλη ὑπαρξὴ νὰ μὴν εἶναι ἀπὸ τὴν ἔννοια (spiritualism, Berkeley) τῶρα ἐδῶ τὰ ξεχωρίζει, ἕνα «εἶναι» καὶ ἕνα «νοεῖν» μὰ γιὰ τὴ σχέση τοὺς λέξη. Γι' αὐτὸ τὸ «εἶναι» ποῦ βγαίνει ἐδῶ διαφορετικὸ ἀπὸ «νοεῖν» τίποτα δὲ μᾶς λέει. — «Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἔννοια συνδέεται ἀναποσπάτως μὲ ἕν ὑποκείμενον καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς τὸ εὐρίσκωμεν ἂν λάθωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ ἔχον αὐτὴν ὑποκείμενον, δὲν βλέπω πῶς ἡ ἔννοια εἴμπορεῖ νὰ εἶναι κάτι τι ἀπόλυτον, γενικῶς ἰσχύον, ἀπ' ἐναντίας ἢ ἔννοια παρουσιάζεται μᾶλλον ὡς ὑποκειμενικόν τι, δὲν εἴμπορεῖ ἐπομένως νὰ εἶναι, ἀλλὰ μόνον εἴμπορεῖ ὀρισμένον τι ὑποκείμενον νὰ ἔννοηῖ κάτι τι ὑπ' αὐτὴν. Ἡ ὀρθότης τοῦ περιεχομένου μιᾶς ἐννοίας δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἐκτείνεται πέραν τοῦ ὀρισμένου ἐκείνου ὑποκειμένου. Κι ἂν ἀκόμη περισσότερα ὑποκείμενα ἔχουν τὴν ἔννοιαν αὐτὴν καὶ πάλιν ἡ ὑποκειμενικότης δὲν μεταβάλλεται, διότι ἄλλο ἢ ἀντικειμενικότης, τὸ πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ δι' ὅλους ἰσχύον, καὶ ἄλλο τὸ σύνολον πολλῶν ὀρισμένων ὑποκειμενικότητων. Κι ἂν ἐπομένως, καθ' ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ζήσαντα καὶ τῶρα ζῶντα ὑποκείμενα, δένδρον = α, ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι τὸ δένδρον ἀντικειμενικῶς ὀρθῶς εἶναι α, ἀλλὰ μόνον ὅτι αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα ἐννόουν ὑπὸ δένδρον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο». Μεγαλύτερη σύγχυση ἀδύνατο νὰ φανταστῆ κανεὶς. Καὶ τὴ σύγχυση τῶν σκέψεων ἔρχεται νὰποτελειώσῃ ἢ σύγχυση τῶν λέξεων καὶ ἢ ἀφιλοσόφητη διατύπωση. Ἡ μιᾶ σύγχυση ἀποτέλεσμα τῆς ἄλλης. Τὴ νόημα ἔχει-ἢ ὀρθότης γιὰ μιᾶ ἔννοια ποῦ δὲν ἐκτείνεται ἴσα ἴσα πέραν τοῦ ὀρισμένου ὑποκειμένου, ποῦ καθὼς εἶπε πρὶν, αὐτὸ τὴν δημιουργήσε; Ἡ ἔννοια νὰ παρουσιάζεται μᾶλλον ὡς ὑποκειμενικόν τι, τί πᾶει νὰ πεῖ; Κι ἂν ἡ ἔννοια εἶναι δημιουργημὰ τοῦ ὀρισμένου ἐκείνου ὑποκειμένου, καὶ δὲν ἀναφέρεται σ' ἕνα ἐγὼ ὑπερβατικὸ, πρέπει πάντοτε νὰ ἐξηγηθῆ πῶς περισσότερα ὑποκείμενα ἔχουν τὴν ἔννοιαν αὐτὴν».

Ἄλλο: Ἡ ἔννοια λέει, δὲν εἴμπορεῖ νὰ εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἢμπορεῖ ὀρισμένον τι ὑποκείμενον νὰ ἔννοει *κάτι* τι ὑπ' αὐτὴν». Αὐτὸ τὸ μικρὸ τὸ *κάτι* τί ὁ συγγραφέας οὔτε τὸ φαντάζεται, πῶς μπορεῖ νὰ τὰ χαλάσει ἀξαφνα ὅλα. Δὲν τοῦ γιομίζει τὸ μάτι καὶ γι' αὐτὸ δὲν κάνει τὸν κόπο νὰ μᾶς πεῖ τί εἶναι αὐτό. Μπορεῖ νὰ γίνῃ γνωριστό; Εἶναι μόνο ὑποκει-

μενικό, είναι και αντικειμενικό, είναι **μᾶλλον** υποκειμενικό και **ἤτιον** αντικειμενικό; Κι ἄλλο ἀκόμα: Μιλᾷ για «σύνολον πολλῶν υποκειμενικότητων»· στέκει κι αὐτὸ ὡς υποκειμενικό, ἀντίκειναι σὲ κάτι ἄλλο πού θὰ εἶτανε αντικειμενικό, δηλ. **καθολικό** και **ἀναγκαῖο**. Ὅταν ὁμως λείψει αὐτό, τότες τὸ «σύνολον πολλῶν υποκειμενικότητων» εἶναι ἕλους διόλου τὸ ἴδιο μὲ τὴ «μὴ ὀρισμένη υποκειμενικότητα»;

Ἔστερ' ἀπ' αὐτά, κάνει ἕνα γύρο ὁ συγγραφέας μέσα στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες και τὰ μαθηματικά, για νὰ βρεῖ κ' ἐκεῖ νὰ ποδείξει, και νὰ ἐφαρμόσει τὶς σκέψεις τοῦ. Ἄν ἤελαμε νὰ κολουθοῦσαμε κ' ἐκεῖ τὸ συγγραφέα, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε κοντὰ στ' ἄλλα πὼς δὲν ἔχει ξάστερη ἰδέα για τὸ τί εἶναι φυσικὸς νόμος, φυσικὴ ἐξήγηση, μαθηματικὴ ἀλήθεια, και μαθηματικὰ ὑπαρξη. Κάνει σύγχυση μεταξὺ φυσικοῦ νόμου και φυσικῆς ἐξήγησης, ὑπαρξης φυσικῆς και ὑπαρξης μαθηματικῆς· (σελ. 7—12).

Θὰ μπορούσαμε ἀκόμα νὰ ἐξετάσουμε και τὸ ὑπόλοιπο μέρος ἀπὸ τὸ α'. κεφάλαιο τοῦ βιβλίου, ἔπου ζητεῖ σύμφωνα μὲ τὰ φιλοσοφικὰ αὐτὰ προλεγόμενα νὰ εὔρει τὸν περίφημο ἔρισμό τοῦ «δικαίου» — ἰδίως τὴ σχέση ἔχει μὲ τὴν προηγούμενη φιλοσοφία, ἔπου νομίζει πὼς θεμελιώνεται. Ἄλλὰ τ' ἀφίνουμε τώρα.

Ὁ σκοπὸς μας εἶτανε μιὰ σύντομη μόνο κριτικὴ τῶν ἐπιστημολογικῶν ἰδεῶν και τῆς φιλοσοφικῆς ἐν γένει σκέψης τοῦ συγγραφέα.

ΕΓΩ ΚΑΙ ΣΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔ. ΑΝΟΡΘΩΣΗ

Ὁ κ. Λαχανοκάρδης ἐβάρθηκε μὲ τὴν καρδιά του και μὲ τὰ σὰ μαπολάχανα μὲ πολλὲς ὁμοιες δίπλες ἄρθρα του, τὰ γιομάτα λαχανένιο λυρισμὸ για τὸ ἔργο τοῦ σχολείου, νὰ καταφέρῃ νὰ γίνουιν ἐξατάξια ἕλα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐγραφε πριν στὸ «Ἐμπρός», θαρρῶ, τώρα γράφει στὸ «Σκρίπ», και στὴν ἴδια ἐφημερίδα, καθὼς και στὸ «Χρόνος», τυπώνονται ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ τηλεγραφήματα πρὸς τὴν Κυβέρνηση και ψηφίσματα νὰ μὴ μείνουιν πίσω, παρὰ μ' ὅ,τι θυσιές κι ἂν εἶναι, νὰ ψηφιστοῦν τὰ νομοσκέδια πού θὰ μεταρρυθμίσουιν και θὰ δώσουιν ζωὴ στὴν ἐκπαίδευση.

Σὴν περίεργο μού φαίνεται: ὁ κακόμοιρος ὁ ἀγώνας για τὴν ἐκπαίδευση νὰ κατασταλάξῃ στὸ «Σκρίπ» και στὸ «Χρόνος» ἀκριθῶς τώρα και σὴν ψεύτικος ὁ ὄργασμός για τὸ καλύτερέμά της. Ἴσως εἰ ὡς πέσει φίλοι τοῦ Βενιζέλου νὰγκάλιασαν τώρα

δὰ, κοντὰ στὶς Κρητικὲς φασαρίες και στὰ ἔπιπλα τοῦ Μπενάκη, και τὶς ἀξίωσεις τῶν δασκάλων για οικονομικὴ ἐξίσωσή τους, για νὰ τὶς ἐκμεταλλετοῦν κι αὐτὲς για τὴ δουλιὰ τους. Εἴτε εἶν' ἔτσι εἴτε ἄλλοιῶ·, τὸ ἴδιο κάνει γι' αὐτὸ πού θέλω νὰ ξετάσω δῶ. Θέλω νὰ ξετάσω, εἶναι δυνατό και εἶν' ὠφέλιμο αὐτὸ πού ζητᾷ ὁ Λαχανοκάρδης κι ὁ λαός, ἂν ποῦμε ὅτι τὸ ζητᾷ κι αὐτὲς; Κι ἂν δὲν εἶναι, τί πρέπει νὰ γίνῃ;

Ζητοῦν νὰ γίνουιν ἐξατάξια παντοῦ τὰ σχολεῖα. Καλά, μὰ για νὰ γίνουιν ἐξατάξια, χρειαζόμεστε για τὸ καθένα ἔξῃ τὸ λιγώτερο δασκάλους, για νὰ γίνεται δουλιὰ μὲ ἀποτέλεσμα και νὰ μὴ βαφτίζουιν και μυρώνουιν ἀδιαφορώντας ἂν θὰ ζήσουιν τὰ βαπτισίμα τους, και για νὰ μὴ σπέρνουιν τὴν ἐπιπολαιότητα στὸν ἑλληνικὸ ἐγκέφαλο. Τώρα ὁμως ἔχουμε στὰ δημοτικὰ σχολεῖα μας, στὰ λιγώτερα, ὅσα εἶναι στὶς πρωτεύουσες δήμων, τρεῖς δασκάλους, σὲ κάμποσα ἄλλα δύο, και στὰ περισσότερα μονάχα ἕναν. Πρῶτα πρῶτα λοιπὸν δὲν ὑπάρχει ὁ χρειαζόμενος ἀριθμὸς δασκάλων. Πρὶν κάνουμε τὰ ἐξατάξια σχολεῖα, πρέπει νὰ τοὺς τετραπλασιάσουμε τουλάχιστο. Ἢ, ἂν ποῦμε ὅτι για κάθε τάξη χρειαζονται πέντε ὄρες τὸ λιγώτερο τὴν ἡμέρα για διδασκαλία κλπ., πρέπει νὰ βάλουμε τοὺς δασκάλους νὰ ἐργάζονται ἄλλοι δέκα, ἄλλοι εἴκοσι κι ἄλλοι τριάντα (!) ὄρες τὸ μερόνυχτο, για νὰ προφταίνουιν σὶς ἔξῃ τάξεις. Ἄλλὰ κι ἂν βρισκουνταν οἱ δάσκαλοι ἀμέσως, πὼς θὰ βαστοῦσε τὸ Κράτος στὰ τετραπλάσια ἔξοδα, ἀφοῦ μάλιστα ζητοῦν και πῶτερο μισθό; Κι ἀκόμη, πού θὰ εὔρισκε τὰ μέσα νὰ χτίσῃ και τόσες χιλιάδες χτίρια για τοῦτα τὰ σχολεῖα, ἀφοῦ τὰ τωρινὰ εἶναι τρῶγλες και ἀχούρια και δὲν εἶναι μὲ τὸ νοῖκι, για νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ νοῖκι τους ὡς τοικωρεωλῶσιο για τὰ κεφάλαια μιᾶς Ἐταιρίας πού θὰ τᾶχτιζε; Και θρανία κ' ἔπιπλα και ὄργανα διδασκαλίας; Κι αὐτὰ σὴν πόσα θένε για νὰ γίνουιν; Γιατί δὲ μας διαφωτίζει ὁ κ. Λαχανοκάρδης πὼς μπορούιν νὰ γίνουιν ὅλ' αὐτὰ; Νὰ καταργήσουμε τὸ στρατό; Ὅχι! Τὸ στόλο; Ἄπαγε! Τὰ δικαστήρια; Θεὸς φυλάξῃ! Ἄμ τότε;

Και ὄχι μόνο ἀριθμὸς δασκάλων μᾶς λείπει και χτίρια και θρανία κι ὅλα τὰ πάντα, παρὰ και δάσκαλοι π' ἀξίζουιν τὸνομα. Γιατί αὐτοὶ πού ἔχουμε, ὅσοι κι ἂν εἶναι, ἔξῃν μερικὲς ἐξαίρεσεις, δὲν εἶναι παρὰ numerus, fruges consumere nati, πού λέει ὁ Ὅρατιος. Ἄμαθεῖς, ἀμόρφωτοι, δίχως ὄργασμὸ για πρόοδο, για ἔρευνα, συντηρητικοὶ τῆς ὠραίας μας κατάστασης, προληπτικοὶ κτλ., χωρὶς πάλι και νὰ

εὐθύνονται μονάχ' αὐτοί γιὰ τὴν κατάντια τους. Καὶ νά, πού τ'εμολόγησε ὁ κ. Δέπος σ' ἓνα του ἀρθρο στὸ «Χρόνος» πῶς εἶν' ἔτσι. Κι ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, οἱ δάσκαλοι αὐτοί, καὶ νά μπορούσαν μὲ πολλή δουλιὰ νά ἐπαρκέσουν, ὥστε νά γίνουν ἐξατάξια δλα τὰ σκολειά μας, δὲ θάτανε καθόλου ἐπιθυμητὸ τὸ πρᾶμα καὶ θάπρεπε εὐχαριστώντας τους νά τοὺς παρακαλέσουμε νά μὴ χαλοῦν τὸν ἑαυτὸ τους, μόνε νά περιοριστοῦν σ' ὅση δουλιὰ καὶ τώρα κάνουν.

Αὐτὴ 'ναι ἡ ἀλήθεια κ' ἔτσι λέν τὰ πράματα. Γιατί, ἂν πρόκειται νά κάνουμε εὐχὲς μόνο καὶ νά χτιζοῦμε σκολειὰ μὲ τὸ μελάνι, τότε τὸ ἀριώτερο καὶ καλύτερο διάγραμμα μᾶς τῆσσε, καθόσο ξέρω, ὁ Δρακούλης: δηλ. νά γίνουνε σκολειὰ μεγάλα — πόσα δὲ θυμᾶμαι — μ' αἰθούσες εὐρύχωρες, μὲ κήπους, μὲ λουτρά κτλ. καὶ τοὺς μαθητὲς νά τοὺς τρέφῃ καὶ νά τοὺς νύνη ἡ Πολιτεία, νά τοὺς δίνονται χάρισμα τὰ βιβλία καὶ νάχουν ταχυτικὴ ἐπίβλεψη γιατρῶν ὑγιεινολόγων. Γιὰ δασκάλους δὲ μὲ φαίνεται νά κάνῃ λόγο. Καὶ τοὺς μαθητὲς δὲ θυμᾶμαι, ἂν τοὺς θέλει οἰκότεροφους. Ἡ γνώμη μου εἶναι, ὅτι πρέπει νάνα οἰκότεροφοι, κι ἀπὸ πολὺ μικροὶ μάλιστα, ἂν θέμε νάχουμε ἀνατροφή ὅπως πρέπε καὶ χαραχτήρα, ὅταν θὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ σκολειό. Πρέπει νά μὴν τοὺς ἀφήσουμε στὴν ἐπιρροή τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ σπιτιοῦ τους. Αὐτὸ ἂν εἶν' ἀληθινὸ γιὰ κάθε ἀνθρωπομάζωμα, εἶναι ἀνάγκη ἀπόλυτη γιὰ τοὺς Ρωμούς. Γιατί ὁ περιούσιος λαὸς — καὶ μάλιστα στὴς μικροπόλεις καὶ στὰ μεγάλα χωριά — εἶναι γιὰ καλὰ διεφθαρμένος καὶ ἀχαραχτήριστος, κι ἂς τονέ λέει ὁ Βενιζέλος ἀδιάφθορο γιὰ κολακεία. Ἡ ψευτιά, ἡ τεμπελιά, ἡ κουτοπονηριά, ἡ ἀπειθαρχία ἀπὸ τὴ μιά, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ σκλαδοφυχιά, ἡ μοχθηρία, ἡ ζηλοφτία κ: ἄλλα ἐλαττώματα λογῆς λογῆς, στὸ κατακόρυφο. Τὸ σκολειὸ δὲν μπορεῖ τώρα τίποτα νά κάνῃ, κι ὅχι μόνο αὐτό, μὲ καὶ χειροτερεῖει τὴν κατάσταση βγάζοντας τρέφιμους ἀχρηστοὺς καὶ ἀνεργάστους κι ἀνίκανους κι ἀμόρφωτους, πού καλλιεργοῦν καὶ πολλαπλασιάζουν τὸ κακὸ πού ὑπαρχε. Τὸ σκολειὸ ὅμως ὅπως τὸ θέλει ὁ Δρακούλης θὰ μπορῇ νά διορθῶνῃ καὶ νά δπλιζῇ τὰ παιδιὰ ἐνάντια στὴς κοινωνικὲς καὶ φυσικὲς κακίες. Καὶ οἰκότεροφους λοιπὸν εὐχόμεσαστε νά ἔχουμε τοὺς μαθητὲς μας στὰ σκολειὰ τὰ τέττα καὶ μὲ ὅλα τὰ γαθὰ. Ὅχι σὺν τώρα, πούνα σπαραγμὸς καρδιάς γιὰ κάθε ἀνθρωπο αἰσθαντικὸ, νά βλέπῃ κουρελοφορεμένα καὶ γυμνόποδα χλωμὰ παιδάκια, πού χρειάζονται τροφή, ἄερα, χάρδια καὶ παιγνίδια, νά σταιάζονται στὴς τρώγλες καὶ νά σακατέδονται στὰ

παλιοθρανιά, γιὰ νά θρεφτοῦνε μὲ γραμματικὲς τῆς Ἀτικῆς καὶ καθαρεύουσες καὶ νά καταντήσουνε σκλαδάκια μὲ ἀνάπηρο μυαλὸ καὶ μὲ χαμένο ἡθικό....

'Ἄλλ' ἂν δὲν πρόκειται γιὰ εὐχὲς, τὸ ἄμεσο συμπέρασμα ἀπ' ὅσα εἶπαμε εἶναι ὅτι ἡ κάθε ἀνθρωποφυλιά, πού πῆγε καὶ σκαρφάλωσε σ' ἔπιο κατασάβραχο ἢ παραμεριὰ τῆς κἀπνισε, δὲν μπορεῖ νάχῃ γιὰ τὴν ὥρα τὴν ἀπαίτηση ἐξατάξιου σκολειοῦ. Καὶ τί λοιπὸν νά γίνῃ;

• Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας τὴ γενικὴ κατάσταση, δηλ. τὴν ἔλλειψη ἀριθμοῦ δασκάλων, τὴν ἔλλειψη χιτριῶν κλπ., τὰ μέσα πού διαθέτει τὸ Κράτος, τὴν ἡθικὴ καὶ τὴν ἄλλη κατάσταση τοῦ λαοῦ μας καὶ τὴν κατάσταση τοῦ διδαχτικοῦ προσωπικοῦ, κείνα πού πρέπει νά γίνουν γενικὰ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι τὰ ἑξῆς:

Νά καταργηθοῦν τὰ Ἑλληνικὰ σκολειὰ καὶ νά πολυθοῦν ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνοδασκάλους ἔχουν ὑψηροσία πάνω ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια καὶ ἡλικία ἀπὸ σαράντα πέντε, παίρνοντας ἀνάλογη σύνταξη. Ἐπίσης νάπολυθοῦν παίρνοντας σύνταξη καὶ οἱ δημοδασκαλοὶ καὶ γραμματιστὲς πούχουν ἡλικία πάνω ἀπὸ πενήντα. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ πάνω ἀπὸ πενήντα χρονῶ καθηγητὲς γυμνασίων, καὶ ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὄσων ἀπολυθοῦν, νά καταργηθοῦν τόσα γυμνάσια, ὅπου πρέπει.

Ἄπ' ὅσους μένουν δημοδοσκόλους, Ἑλληνοδασκάλους καὶ καθηγητὲς, κάθε χρόνο ἡ Κυβέρνηση νά διαλέγῃ διακόσους ἀπὸ τοὺς καλύτερους καὶ νεώτερους καὶ μὲ μόνῃ ἀπολαυτὴ τὸ μισθὸ πούχουν νά τοὺς στέλνῃ στὴν Εὐρώπη, γιὰ νά σπουδάζουν ὅτι θέλει ὁ καθένας καὶ μαζὶ καὶ παιδαγωγικῆ. Κ' ἐξὸν αὐτοῦ τοὺς διακόσους, καὶ τοὺς νέους δασκάλους πού θὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ Διδασκαλεῖο ἢ τὸ Πανεπιστήμιο, ἀπαιτώντας τους περισσότερα παρὰ τώρα ἐφόδια — ὅχι, ἐννοεῖται, ξερὲς γνώσεις — γιὰ νά τοὺς διορίσῃ, ἀφοῦ διοριστοῦν, νά τοὺς στέλνῃ νά κάνουν μὲ τὸ μισθὸ τους, δυὸ χρόνια στὴν Εὐρώπη, προτοῦ ἐργαστοῦν. Ὅταν μαζεύονται ἄρκετοὶ στὰ ἴδια μέρη κ' ἔχουν συσσίτιο, τοὺς εἶναι ἄρκετὸ; ὁ μισθὸς τους γιὰ ὅλα τὰ ἔξοδα.

Μὲ ὅσους δασκάλους (δημοδοσκόλους κ' Ἑλληνοδασκάλους, μένουν, νά λειτουργήσουν τὰκόλουθα σκολειὰ, καθόσο εἶναι ἄρκετοὶ καὶ μὲ προτίμησῃ τῶν κεντρικώτερων μερῶν:

Σ' ἔπιο χωρὶ εἶναι ἴσα μὲ 700 κάτοικοι, νά μείνῃ ἓνας μόνος δάσκαλος καὶ νά διδάσκῃ μαθήματα τῆς Α'. καὶ τῆς Β'. δημοτικοῦ μόνο.

“Όπου είναι χωρὶς μὲ 700 - 1200 κατοίκους νά-
ναι δυὸ δασκάλοι καὶ νὰ διδάσκουν μαθήματα μόνο
Α', Β' καὶ Γ' δημοτικοῦ.

Σὲ χωρὶς μὲ κατοίκους 1200—1800 νάβαι τρεῖς
δασκάλοι καὶ σκολεῖο τετρατάξιο.

Καὶ τέλος ὅπου εἶναι οἱ κάτοικοι πάνου ἀπὸ
1800 νὰ γίνουν ἑξατάξια σκολεῖα μὲ πέντε τουλά-
χιστο δασκάλους.

“Αν τυχὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν δασκάλων, ποὺ θὰ
μείνουσιν μετὰ τὸ ξεκαθάρισμα, εἶναι ἀρκετός, ἄς γί-
νουσιν ἑξατάξια καὶ σὲ μικρότερα χωρὶς ἢ ἄς ὀριστῆ
νὰ διδάσκουν ἕξ ἢ περισσότεροι στὸ ἑξατάξιο. Καὶ
ὅσο θὰ γυρίζουσιν πίσω οἱ στελεμένοι στὴν Εὐρώπῃ
νέοι καὶ παλαιοὶ καὶ θὰ μεγαλώσῃ ὁ ἀριθμὸς, μεγα-
λώνοντας σιγά σιγά καὶ ἔ προὔπολοισμός τοῦ Ἰ-
πουργείου, τόσο ἄς γίνουσιν περισσότερα τὰ ἑξα-
τάξια.

Ἐννοεῖται, ὅσα εἶπα γιὰ τοὺς δασκάλους, τὰ
λέγω καὶ γιὰ τὶς δασκάλες καὶ τὰ σκολεῖα τῶν κο-
ριτσιῶν. Μάλιστα, ἂν τυχὸν ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἀρ-
κετὰ ριζοσπαστική, ἄς κἀνῆ, μιχτὰ σκολεῖα ἀγοριῶν
καὶ κοριτσιῶν, καὶ τότε, ὅπου εἶπαμὲ νὰ εἶναι ἕνας
δάσκαλος μὲ δυὸ τάξεις, μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας δά-
σκαλος καὶ μιὰ δασκάλα καὶ νὰ διδάσκουν τρεῖς τά-
ξεις, ἀφοῦ ὀριστοῦσιν κ' ἕνα-δυὸ ἰδιαίτερα μαθήματα
μόνο γιὰ τὰ κορίτσια. Καὶ στὰ μεγαλύτερα χωρὶς
μποροῦν νὰ διδάσκονται ἀναλόγως περισσότερες
τάξεις, ἔταν προστεθοῦσιν κ' οἱ δασκάλους. Ἄν, ἐννοεῖ-
ται, εἶναι καὶ ἱκανοὶ ἀπάνου κάτου οἱ δασκάλοι γιὰ
νὰ διδάσκουν ἀνώτερες τάξεις.

“Όσο γιὰ τὰ χτίρια καὶ τὰ θρανία κλπ., ἄς μέ-
νουσιν τώρα τὰ πράγματα ὅπως εἶναι. “Όταν μὲ τὸν
καιρὸ τὸ διδαχτικὸ προσωπικὸ μορφωθῆ ἀπάνου κά-
του ὅπως πρέπει νάβαι, ἔταν εὐδοκίμησούν, ἂν εὐ-
δοκίμησούν, οἱ κοινότητες, ἔταν ξυπνήσῃ ὁ κόσμος
καὶ νοιώσῃ καὶ τὴν ἄλλῃ τὴν πολύμορφῃ σαπίλα
καὶ ψευτιά, ποὺ βασιλεῖοι τώρα μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὸ
σκολεῖο, καὶ προπάντων, τὸ μεγαλύτερο τῆς ἀνα-
γέννησις ἐμπόδιο, τὴ γλωσσικὴ ψευτιά, τότε κοντὰ
σ' ἄλλα πολλὰ πρέπει νὰ γίνουσιν καὶ σκολεῖα-πα-
λάτια μὲ φροντίδα τῶν κοινοτήτων, ἔταν δὲ θὰ μπο-
ρῆ τὸ Κράτος. Κι ὅπου δὲν ἔχει δύναμιν ἢ μιὰ κοι-
νότητα, ἄς κἀνουσιν δυὸ ἢ πιότερες μαζί ἕνα κοινὸ
σκολεῖο σὲ μέρος κεντρικὸ καὶ μὲ καλὴ συγκοινωνία,
ὅπου νὰ μένουσιν τὰ παιδιὰ οἰκότροφα, ποὺ μπορεῖ
νὰ γίνῃ καὶ χωρὶς τὸ Κράτος νὰναλάβῃ τὴ δια-
τροφή, ἔταν ὁ κάθε γονεὺς ἐκεῖνα ποὺ ξοδεύει σπι-
του γιὰ τὸ παιδί του ἀποφασίσει νὰ τὰ δίνῃ σὲ κοι-
νὸ ταμεῖο.

Ἄλλὰ καὶ τώρα ὅσο μπορεῖ τὸ Κράτος ἄς ἀρ-
χίσῃ στὴν πρωτεύουσα καὶ σὶς μεγαλύτερες πόλεις
νὰ χτίσῃ τέτια σχολικὰ παλάτια. Προπάντων ἕμως
τώρα ὅλη του τὴν προσοχὴ πρέπει νὰ δώσῃ κι ἕλες
τὶς οἰκονομίες ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὴν
καλυτέρευσιν καὶ τὴ μόρφωσιν τοῦ διδαχτικοῦ προ-
σωποῦ. Κοντὰ σ' αὐτὸ ἄς κἀνῃ κι ἔτι ἄλλο μπο-
ρεῖ: Κάπια μεταρρύθμισιν — ἔχι στραθὴ ἀλλαγὴ —
τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων, σχολικὸς νό-
μος καὶ κανονισμοὺς, μοίρασμα μερικῶν ὀργάνων
διδασκαλίας ποὺ δὲν κοστίζουν πολλά, βιβλία φτη-
νότερα, καλοδεμένα, μὲ καλύτερο περιεχόμενον, κτλ.

Ἄς ὀρίσῃ ἀκόμη καὶ ὑποχρεωτικὴ καὶ μὲ εὐθύνες
ἀπὸ μέρους τῶν γονιῶν συνεργασία τοῦ σπιτιοῦ μὲ
τὸ σκολεῖο γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ παιδιοῦ. Γιατὶ οἱ
πιότεροι γονεῖς ὅλα τὰ περιμένουσιν ἀπὸ τὸ δάσκαλο,
κι αὐτοὶ πεντάρη δὲ δίνουσιν γιὰ τὸ ποὺ γυρίζουσιν τὰ
παιδιὰ τους καὶ τί λένε καὶ τί βλέπουσιν κι ἀκούνε
καὶ τί κἀνουσιν. Γιὰ τὴ γίδα ἢ γιὰ τὸ γουρὺνι νοιά-
ζουσιν, γιὰ τὰ παιδιὰ τους ἔχι. Πολλὲς φορὲς κοι-
μῶντ' οἱ ἴδιοι, καὶ τὰ παιδιὰ γυρίζουσιν ἕξω, στὰ χω-
ρὶς προπάντων, ὡς τὶς δέκα καὶ ὡς τὰ μεσάνυχτα
καμμὶά φορὰ, κι ἂν τύχῃ καὶ κανένα θεατρικὸ ἢ
καφε-ἀμάν, πάνε καὶ παίρνουσιν μαθήματα... Ποῦ
νὰ τὰ κυνηγῆ ὁ δάσκαλος; Καὶ μήπως ἔχουσιν κι
ἀδικο, ἀφοῦ στὸ ὑπαιθρο βρίσκουσιν καλύτερα παρὰ
στὰ σπίτια τους τέτια ποὺ εἶναι; Ἄχι, πόσο σφιχτο-
δεμένα εἶναι τὰ διάφορα μικροζητήματα κοινωνικὰ
καὶ εκπαιδευτικὰ μὲ τὸ μεγάλο κοινωνικὸ πρόβλη-
μα! Κ' ὅστερα ἔρχουσιν ἀπὸ πορφυρογέννητοι καὶ
σοῦ μιλάνε γιὰ ζωῶλες καὶ μικροσυμφέροντα τῶν
ἄλλων.... Τὰ δικὰ τους βέβαια εἶναι ζωῶρες καὶ με-
γαλοσυμφέροντα.... Ἄς εἶναι. Ἄν μπορεῖ λοιπὸν
γιὰ τὴν ἀτοπὴ αὐτὴ ἀμέλειαν τῶν γονιῶν νὰ γίνῃ
τίποτα, ἄς γίνῃ. Δὲν εἶναι, μοῦ φαίνεται, ἐντελῶς
τοῦ σπιτιοῦ τους ὑπόθεσιν αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὅπως
τιμωροῦνται, ἔταν εὖ στεῖλουσιν σκολεῖο τὸ παιδί τους
ἢ ἔταν τὸ κακομεταχειριστοῦσιν — ἄλλοῦ τουλάχιστο
τιμωροῦνται καὶ γι' αὐτό, — ἔτσι πρέπει κι ἔταν τὸ
ἀμελοῦσιν σὲ τέτια βαθμὸ. Κι ἂν τυχὸν συμβαίνῃ, ἔ-
πως συμβαίνει, νὰ μὴ ξέρουσιν οἱ γονεῖς τὰ καθήκον-
τά τους καὶ τὸ πῶς νὰ φέρνουσιν στὰ παιδιὰ, ἄς
ὑποχρεωθῆ ὁ δάσκαλος — κι ἄς διδαχτῆ κι αὐτός
— νὰ τοὺς τὸ μαθαίνῃ.

Αὐτὰ καὶ ἔτι ἄλλο τέτιο, νομιζῶ γιὰ τὴν ὥρα
πῶς μπορεῖ νὰ κἀνῃ ἢ Κυβέρνησις γιὰ τὴν Ἐκπαί-
δευσιν. Οἱ χιλιάδες ἑξατάξια σκολεῖα μποροῦν νὰ γί-
νουσιν τώρα στὸ χαρτὶ μονάχα, ἔχι καὶ πραγματικὰ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ (*)

145

‘Ο Ρενάν σημειώνει κάπου πώς μιὰ μέρα ἡ λέξη *ἀγαθὸ* καὶ ἡ λέξη *κακὸ* θάντικατασταθοῦν ἀπὸ τὰ λόγια *δμορφο* καὶ *ἀσκημο*. Ἔτσι δὲ θὰ λέγνε πιά οἱ ἄνθρωποι «Τοῦτο εἶναι κακόν», μὰ «τοῦτο εἶναι ἀσκημο». Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ χρόνια τὴν προφητεία τοῦ Ρενάν. Λέμε «τοῦτο εἶναι ἀσκημο» γιὰ τὰ κακά. Κι ἀπὸ τὴν ἀλλή τὴ μεριά, τὸν «καλὸν» τῶν ἀρχαίων τὸν κάμαμε ἀγαθόν. Εἶναι ὁ λαὸς αὐτὸς ποὺ δὲν τὸν ἀφίνουνε νὰ γράφῃ τὴ γλώσσα του οἱ μανταρίνοι του.

146

‘Ο ποιητὴς εἶν’ ἀπάνου ἀπὸ τίς εὐτυχίες καὶ ἀπάνου ἀπὸ τίς συμφορές. Ὁ Βιργίλιος γράφει τὴν Αἰνεΐδα του, τὸ ἔθνικὸ ἄσμα ἀσμάτων τῆς λατινικῆς ψυχῆς, κάτου ἀπὸ τὰ χείδια καὶ ἀπὸ τὰ κανάκια τοῦ Αἰγύπτου. Ὁ Δάντης γράφει τὴν Κωμῶδια του, τὸ ἔθνικὸ ἄσμα ἀσμάτων τῆς Ἰταλικῆς ψυχῆς, ἐξόριστος παραδέρνοντας, ζητιανεύοντας τὸ ψωμί του ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

147

Ζοῦμε σὲ κλουβιά. Πιδ πλατιά, πιδ στενά. Καλότυχα τὰ πλάσματα ποὺ δὲν ἔχουνε φτερά γιὰ νὰ τὰ χτυπᾶνε στὰ σύρματ’ ἀπάνου καὶ γιὰ νὰ σπαράζουνε. Καλότυχ’ οἱ κοντόφωτοι ποὺ δὲ φτάν’ ἢ ματιά τους ἴσα μὲ τὰ σύρματα καὶ θαρροῦνε πὼς ζοῦνε λεύτεροι στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα.

148

Λίγη ζέστα στὸ κορμί μας, καὶ φυτρώνουνε γεργά, τὸ ἐν’ ἀπάνου στάλλο, τάνθια τοῦ λόγου ζητώντας τοῦ χαρτιοῦ τὸ κάρφωμα· καὶ γυρεύουμε τὸ μοχλὸ τοῦ Ἀρχιμήδη, γιὰ νὰ κινήσουμε τὸ σύμπαν. Λίγη ἀργητὰ στὸ κυκλογύρισμα τοῦ αἵματός μας μὲσα μας καὶ μᾶς περνᾷ ἰδέα πὼς εἴμαστε «ἄχθη ἀρούρης» καὶ μᾶς ἔρχεται νὰ τινάξουμε τὰ μυαλά μας.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

(*) Κοίταξε ἀριθ. 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157 καὶ 158.

ΤΟΡΟΛΟΪ (*)

XVI

Διάβηκε μπρὸς ἀπὸ τὸ Βασίλει, μπρὸς ἀπὸ τὴ θειά μου, μπρὸς ἀπὸ τὸ «σιγανὸ ποτάμι», καὶ μπαίνοντας στὴν κάμαρα τοῦ Δαβὶδ, ρίχτηκε ἀπάνου του καὶ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του.

— ὦ! Ντα-δι-ντούσκα! φώναξε κλαίοντας σπασμωδικά.

Ὁ Δαβὶδ τὴν ἐσφιξε στὴν καρδιά του μὲ συγκίνηση.

— Συχώρεσέ με, εἶπε.

Ἀπομείνανε ἀμίλητοι, ἀκούνητοι, λησμονημένοι στὴ χαρὰ τους.

— Αἱ αὐτὸς! Τί τρέχει δά; εἶπε ξάφνου μιὰ φωνὴ δυνατή.

Ἔβγανε ἡ φωνὴ τοῦ πατέρα μου. Στεκότανε στὴν πόρτα.

— Δὲ θὰ τελειώσουνε λοιπὸν αὐτὲς οἱ τρέλλες; ξαναεἶπε μὲ θυμὸ.

Ἔστερα προβαίνοντας·

— Γέννα τοῦ ὀχτροῦ μου, φώναξε, ἀπλώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὴ Ραϊσσά, πὼς ἔχεις τέτοια τόλμη; Φύγε γλήγορα ἀπὸ δῶ, γιατί, μὰ τὴν ἀλήθεια....

— ὦ θεῖε μου, τὸν ἐκοψε ὁ Δαβὶδ, ἀφοῦ ἀνασηκώθηκε, μὴ βρίζης τὴ Ραϊσσά. Θὰ φύγῃ... μὰ μὴν τὴ βρίζης.

— Ἄ! θέλεις νὰ μὲ δασκαλέψης... Δέν... τή... βρε...ζω, τῆς λέω... νὰ φύγῃ. Ὅσο γιὰ σένα, θὰ πλερώσης σὲ λίγο ὅ,τι ἔκαμες. Δὲ σοῦ ἔφτασε νὰ κλέψης, νὰ σκοτωθῆς, νὰ κουρελιάσης τὰ ρούχα σου, νὰ μὲ κάμης νὰ ξεδέψω γιὰ τοὺς ἀθρώπους ποὺ σὲ βγάλανε ἀπὸ τὸ νερό, ὅπου ἔπρεπε νὰ μείνης γιὰ πάντα. Ἐμπασές ἀκόμα στίμι μου αὐτὴ τὴν ξεδιάντροπη.

— Θεῖε μου, μὴν τὴ βρίζης.

— Πάψε.

— Μὴν τὴ βρίζης.

— Πάψε.

— Μὴν τὴ βρίζης, εἶπα. Εἶναι ἡ ἀρρεβωνιαστικιά μου! Θὰ γίνῃ γυναίκα μου!

— Χά! Χά! ἀρρεβωνιαστικιά σου! γυναίκα σου! μιὰ ξεδράκωτη σὺν καὶ σένα! μάθε πὼς εἶμαι ὁ ἀφέντης ἐδῶ μὲσα καὶ πὼς... καὶ πὼς....

— Ἄφησέ με νὰ φύγω, εἶπε ἡ Ραϊσσά, κίτρινη σὰ νεκρή.

— Ὅχι, ὄχι, μείνε, πρόσταξε ὁ Δαβὶδ. Δὲν παίρνω διαταγὲς ἀπὸ σένα, εἶπε κοιτάζοντας τὸν πατέρα μου· δὲν ἔχω παρὰ ἓνα ἀφέντη, τὸ δικό μου τὸν πατέρα. Εἶμαι μικρὸς, ἀλήθεια, μικρὸς ἀκόμα γιὰ νὰ παντρεφτῶ, μὰ ἡ Ραϊσσά θὰ περιμένῃ.

— Μὰ λοιπὸν κάμε τον νὰ πάψῃ, Πορφύρη Πέ-

(*) Κοίταξε ἀριθ. 155, 156, 157 καὶ 158.

τροβίτις, φώναξε ἡ θειά μου πού ξετρόπωσε πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, κάμε τον πιά νὰ πάψῃ. Καὶ ὅσο γι' αὐτὴ τὴν κειφόχρονη...

Μιά ἄλλῃ φωνὴ ἔκοψε τὴν ἀκράτητῃ ὁρμὴ τῆς θειάς μου :

— Ἀδερφέ μου, ἔλεγε αὐτὴ ἡ φωνή..

Ἰσώσαμε ὅλοι κατὰ τὴν πόρτα. Στὸ μισοάνοιγμα στεκότανε ὁ Λάτκιν, ντυμένος μὲ τὰ ἴδια ρούχα πού τὸν εἶχα δεῖ πρωτῆτερα, ἀδύνατος καὶ κίτρινος σὰ φάντασμα, μαραιμένος κι ἄγριος.

— Ὁ Θεός, εἶπε, στηλώνοντας στὸν πατέρα μου τὴ θαμπωμένη ματιὰ του, ὁ Θεός μὲ τιμώρησε, Πορφύρη Πέτροβιτις. Ἦρθα ἐδῶ νὰ ζητήσω τὴ θυγατέρα μου τὴ Ραϊσσά... τὴ Ραϊσσάσκα. Τί μοῦ ἀπομένει, ἓνα κομμάτι γίς... μιά σανιδούλα ἀπὸ κάτω... μιά σανιδούλα ἀπὸ πάνω... καὶ δυὸ στὰ πλάγια... αὐτὸ εἶναι ὅλο... Κόιταξέ με, ἀδερφέ μου, εἶμαι ἄθροπος ὅπως καὶ σύ....

Ἡ Ραϊσσά βγήκε ἀπὸ τὴν κάμαρα ἀγάλια γά-λια πῆρε τὸν πατέρα της ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ τοῦ κούμπησε τὸ ἀνοιγμένο σακκάκι.

— Ἐλα, Βασιλιέβνα, εἶπε ὁ Λάτκιν. Ἐλα, ἐδῶ εἶναι ὅλοι ἄγριοι, μὴ μὲν, ε, μαζί τους, κι αὐτὸς ἐκεῖ τὸ ἴδιο, — εἶδειξε τὸ Δαβίδ — εἶναι ἄγιος. Μὰ ἐμεῖς, εἴμαστε ἁμαρτωλοὶ... Λησιμόνησε, Πορφύρη Πέτροβιτις, φώναξε σηκώνοντας τὴ φωνή... Λησιμόνησε... ἔχουμε κλέψει μαζί, ἔχουμε κλέψει μαζί!

Ἦσυχία ἀπλώθηκε στὴν κάμαρα..

— Ποῦ εἶναι τὸ κονοστάσι; ρώτησε. Θέλω νὰ συχωρεθῶ. Κ' ἔκαμε τὸ σταυρό του μὲ κατάνυξη, φέρνοντας τὰ δάχτυλά του ἀπὸ τὸν ἓνα του ὦμο, στὸν ἄλλο σιγὰ σιγὰ, ἐνῶ μουρμούριζε: Κύριε... Κύριε... λέξέ με... λέ...ξέ με....

Ὁ πατέρας μου, σ' ἔβλεπε αὐτὴ τὴ σκηνή, κοίταξε τὸ Λάτκιν, χωρὶς νὰ βγάλλῃ ἄχνυ. Σάφνου σίμωσε πλάι του, ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ προσευκλήθηκε. Ἰσπερὰ γυρίζοντας σ' αὐτόνε ἔσκυψε τόσο πολὺ πού τὸ ἓνα του χέρι ἀκούμπησε χάμου καὶ εἶπε:

— Συχώρεσέ με, Μαρτινιὰν Γαβρίλιτις.

Μονοστιγμὴς τὸν φίλησε. Ὁ Λάτκιν ἔκαμε νὰ τοῦ δώσῃ κι αὐτὸς τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης, μὰ σίγουρα χωρὶς νὰ ξέρῃ τί κάνει.

Τότες ὁ πατέρας μου γυρίζοντας σ' ὅλους ὅσους εἶτανε στὴν κάμαρα, στὸ Δαβίδ, στὴ Ραϊσσά, σὲ μένα :

— Κάμετε, ὅπως θέλετε, εἶπε.

Κ' ἔφυγε.

Ἡ θειά μου τὸν ἀκολούθησε χαιρετώντας ψυχρά.

— Καλὴ ἀντάμωση, Νταβιντούσκα, εἶπε ἡ Ραϊσσά, φεύγοντας μὲ τὸ Λάτκιν.

Ἐμείνα κάμποσο μὲ τὸ Δαβίδ. Φοβόμουναν νὰν-τικρῶσω τὸν πατέρα μου. Μὰ ὁ φόβος μου εἶτανε ἄδικος. Σὰ μὲ εἶδε, δὲ μοῦ εἶπε λέξη, φαινότανε ὁ-μῶς σὰ νὰ τὸν ἐτρωγε κάποια σκέψη κι ἀνησυχία.

XVII

Τὴν ἄλλῃ μέρα τὸ πρωτὸ ὁ Δαβίδ σηκώθηκε σὰ νὰ μὴν εἶχε γίνει τίποτα. Λίγο ἀργότερα δυὸ γεγο-νῆτα μᾶς ξαφνιάσανε τὴν ἴδια μέρα. Ὁ Λάτκιν πέ-

θανε καὶ τὸ βράδι ὁ θεῖος μου Γιεγκόρνης, ὁ πατέ-ρας τοῦ Δαβίδ, ἔφτασε στὸ Ριζζάν. Κανεὶς δὲν τὸν περίμενε. Δὲν εἶχε γράψει. Ὁ πατέρας μου τοῦ εἶ-δειξε μεγάλη προθυμία. Ἐκανε σὰ νὰ καθότανε σὲ ἀναμμένα κάρβουνα· μὰ ἔβλεπε αὐτὴ ἡ προθυμία καὶ ἡ ἐπισημότητα δὲ συγκινοῦσαν καθόλου τὸ θεῖό μου. Ἐλεγε μονάχα: «Μὴν πειράζετε! Δὲ θέλω τίπο-τα.» Στὴ θειά μου δειχνότανε πιδ ψυχρός, κι αὐτὴ, ἀπὸ μέρος της, δὲν παρασκοιζότανε γι' αὐτόνε.

Ὁ θεῖος Γιεγκόρνης εἶτανε ὅπως μοῦ τὸν εἶχε παραστήσει ὁ Δαβίδ: ψηλός, γερός, μὲ περκανάδες στὸ πρόσωπο, μὲ σοβαρὰ ὄψη. Φοροῦσε καπέλλο μὲ φτερά, μανικέτια, τραχηλιά, σκούρο φόρεμα καὶ σπαθὶ στὸ πλάι.

Ἡ χαρὰ τοῦ Δαβίδ βλέποντάς τονε δὲ λέγεται. Ἐλαμπε ὅλος. Τὰ μάτια του ἀχιδοβολοῦσαν ἀπὸ εὐτυχία, μὰ πᾶσκιζε νὰ κρύψῃ βαθιὰ τὴ συγκί-νησή του.

Τὴν ἴδια νύχτα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ θεῖου μου, ὁ πατέρας κι ὁ γιὸς μείνανε γιὰ πολὺ κλεισμένοι στὴν κάμαρα πού εἶχε τοιμασθῆ γιὰ τὸν ἀδερφὸ Γιεγκό-ρνη. Τὴν ἄλλῃ μέρα παρατήρησα πὼς ὁ θεῖος μου κοίταξε τὸ γιὸ του μὲ κάποια ἰδιαίτερη ἐκφραση τρυφερότητας καὶ μπιστοσύνης. Φαινότανε τέλεια ἰ-κανοποιημένος ἀπ' αὐτόνε.

Ὁ Δαβίδ τὸν ἐβοήθησε νὰ φροντίσουνε γιὰ τὴν κηδεῖα τοῦ Λάτκιν. Πήγα μαζί τους. Ὁ πατέρας μου ἔμεινε μονάχος του σπίτι μας.

Ξαφνιάστηκα μὲ τὸ ὄφος τῆς Ραϊσσάς. Εἶτανε πολὺ κίτρινη, μὰ δὲν ἐκλαίγε. Τὸ φέροισμό της ὅσο ἀπλὸ τόσο φανέρωνε κάποιο μεγαλεῖο.

Ὁ θεῖος Γιεγκόρνης κουβέντιασε μαζί της ὅστε-ρα ἀπ' τὴν ἐκκλησιά. Δίχως ἄλλο ὁ Δαβίδ τοῦ εἶχε μιλημένα γι' αὐτὴ. Φαινότανε τὸ ἴδιο φχαριστημέ-νος ἀπὸ τὴν κόρη ὅπως κι ἀπὸ τὸ γιὸ του. Τὲ διά-βασα στὸ μέτωπο τοῦ Δαβίδ. Θυμοῦμαι πὼς μιά ἀ-στραπή φώτισε τὰ μάτια του σὰν ὁ θεῖος Γιεγκόρνης εἶπε: «Εἶναι πολὺ καλὴ καὶ θὰ γίνῃ μιά φρόνιμη γυναίκα.»

Ὁ πατέρας μου ἦρθε στὴν κηδεῖα κι ἀκολούθη-σε ὡς τὸ κοιμητήρι, ἔπου προσευκλήθηκε. Στὸν τά-φο, ἡ ἀπελπισία τῆς Ραϊσσάς ξέσπασε. Γονάτισε· μὰ ξανασηκώθηκε στὴ στιγμὴ. Ἡ μικρὴ της ἀδερφή ἡ κουφάλαη μᾶς κοίταξε ὅλους μὲ τρομαγμένα μάτια καὶ στριμωνότανε οἰμὰ της.

Τὴν ἄλλῃ μέρα, ὁ θεῖος Γιεγκόρνης, — δὲν εἶχε γυρίσει μὲ τίς τσέπες ἀδειανές, καθὼς μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, γιὰτὶ αὐτὸς πλέρωσε ὅλα τὰ ἐξοδα τῆς κηδεῖας κι ἀντάμειψε πλοῦστα τὸν ἄθρο-πο πού ἔσωσε τὸ Δαβίδ, — ἀνᾶγγειλε ξαφνικὰ στὸν πατέρα μου πὼς θάφευγε γιὰ τὴ Μόσκα μὲ τὸ γιὸ του Ὁ πατέρας μου φάνηκε πὼς λυπήθηκε γι' αὐ-τὴ τὴν ἀπόφαση καὶ τὸν παρακάλεσε, μὰ ἔχι καὶ πολὺ, νὰ μείνῃ μαζί μας, ἐννοίωσα ὁμῶς πὼς κα-τάβαθα ἔμνησκε φχαριστημένος. Δὲν εἶχε μεγάλη συμπάθεια στὸν ἀδερφὸ του, ἦ, γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλή-θεια, αἰστανότανε γι' αὐτόνε σωστὴ ἀντιπάθεια. Καὶ τὸ περισσότερο, δὲ χώνευε τὸ Δαβίδ.

Γιὰ μένα, ὁ ἀποχωρισμὸς εἶτανε πολὺ σκλη-ρός. Μοῦ φαινότανε πὼς ἀπὸ δῶ κι ὀμπρὸς ἔμνησκα

ὄρφανός. Ἔχανα ἔχι μονάχα ἓνα φίλο μὰ ἓνα δάσκαλό μου. Ὁ θεῖός μου ἔφυγε τὴν ἄλλη μέρα, πῆρῃ μαζί του ἔξεν ἀπὸ τὸ Δαβὶδ, τὴ Ραΐσα καὶ τὴν ἀδερφοῦλα τῆς. Ἡ θειά μου τὸν ἀκολούθησε μὲ τὴ ματιά καθὼς ἔφευγε καὶ τὸν ἀκολούθηρε. Ἐκολούθησε νὰ τὸν λέγῃ Τοῦρκο σ' ἔλη τῆς τῆ ζωῆ.

Κ' ἐγώ, ἔμεινα μόνος, ὀλομόναχος.

Μὰ δὲν εἶμαι ὁ ἦρωας αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ἡ δῆγγασί μου δὲν τέλειωσε. Μένει ἀκόμα νὰ πῶ λίγα λόγια.

Πέντε χρόνια ὕστερα ὁ Δαβὶδ παντρεύτηκε μὲ τὴν «Ἐλίσα.» Στὰ 1812 ἔπεσε δοξασμένα στὴ μάχη τοῦ Μπορόντνου, διαφεντεύοντας τὴν τίπια τοῦ Χεβαρντίνου. Εἶτανε κιάλας ὑπολοχαγός.

Πολλὰ χρόνια περάσανε ἀπὸ τότες. Ἀπόχτησα πολλὰ ρολόγια. Πλούτιστα κάμποσο γιὰ νὰ μπορῶ ν' ἀγοράσω ὡς καὶ χρονόμετρο. Μὰ σ' ἓνα μυστικὸ σερτάρι τοῦ γραφείου μου, βρίσκεται κάποιον παλιὸ ἀσημένιον ρολόι, μ' ἓνα τριαντάφυλλο ζουγραφισμένο στὴν πλάκα. Ἐπειδὴ ἔμοιαζε μὲ τὸ ρολόι τοῦ Τροφίμιτς, τ' ἀγόρασα ἀπὸ ἑβραῖο πρᾶματευτῆ. Κάποτε, σὰ μὲνον ὀλομόναχος, τὸ βγάξω ἀπὸ κεῖ, τὸ κοιτάξω, καὶ θυμοῦμαι τὲς μέρες τῆς παιδιάστικης ζωῆς μου καὶ τὸ σύντροφόν μου, τὸ φίλον μου τὸ Δαβὶδ, γιὰ πάντα, ἀλλοίμονο, χαμένο.

(Μετάφραση Δις ΙΟΥΛΙΑΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ)

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ο ΤΑΦΟΣ

(ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ)

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ Ι. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

Πωλιέται 2 δραχμῆς στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας»
— Στὸ Ἐξωτερικὸν στέλλεται συστημένο δρ. 2,50.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ κ. Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

πωλιούνται στὸ γραφεῖο τοῦ «Νουμά»

Γιὰ τὴν πιερίδα — **Ἡ καρδιά τῆς Βυ-
σιλοπούλας** (ἐκδόση λούσου, δεμένη, μὲ εἰ-
κονογραφίας τοῦ κ. Ν. Αὔτρα καὶ τῆς κ. Σ.
Λασκαρίδη) Δρ. 3,50.

Παραμῦθε χωρὶς ὄνομα (ἐκδόση λούσου κτλ.)
μὲ εἰκονογραφίας τοῦ κ. Δ. Κωνσταντινίδη.
Δρ. 3,50.

Τὸν κειρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου (τόμοι 2,
δεμένοι κτλ. μὲ εἰκονογραφίας τοῦ κ. Δ. Κω-
σταντινίδη) Δρ. 4,50. — Ὁ κάθε τόμος γιὰ τὸ
ἐξωτερικὸν μὲ 25 λεπτὰ παραπάνου γιὰ τὰ τα-
χυδρομικά.

ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ

ΤΑ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΑ ΤΤΜΟΠΛΟΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

«**ΑΘΗΝΑΙ**,» ΤΟΝΩΝ 16,000 «**ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ**,» ΤΟΝΩΝ 15,000

ΜΕ ΔΙΠΛΟΥΣ ΕΛΙΚΑΣ ΔΙΠΛΑΣ ΜΗΧΑΝΑΣ ΑΠΑΡΑΜΙΛΛΑ ΕΙΣ ΑΝΤΟΧΗΝ ΚΑΙ ΕΓΣΤΑΘΕΙΑΝ
ΔΟΚΙΜΑΣΜΕΝΗΣ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ 15 ΜΙΛΙΩΝ

Διαμερίσματα ἐπιβατῶν ἀνετώτατα. — Αἰθουσαι πολυτελεῖς Α' καὶ Β' θέσεως, Καπνιστήρια
ἰδιαιτερι αἰθουσαι Κυριῶν, Μουσικῆς, Ἑστιατορίον. — Νοσοκομείον, ἀπολυμαντικὸς κλίνανος,
Δουτιῶνες, Κουρτεῖον, Παντοπωλεῖον, Καφενεῖον, Ζυθοπωλεῖον. — ΔΕΥΤΕΡΑ ΘΕΣΙΣ καινουρ-
γῆς μὲ 200 κλίνας. — Θέρμανσις διὰ Καλοριφέρ εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν Μεταναστῶν. — Ἰδιαι-
τεραι τραπεζαρίαι Μεταναστῶν.

Ἡλεκτρικὸν φῶς, ἀσύρματος τηλεγράφος

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΚΑΤΑ 20 ΗΜΕΡΑΣ

ΠΡΟΣΕΧΕΙΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΜΕΣΩ ΚΑΛΑΜΩΝ-
ΠΑΤΡῶΝ ΚΑΤ' ΕΥΘΕΙΑΝ ΔΙΑ ΝΕΑΝ ΥΟΡΚΗΝ

ΤΟΥ ΑΤΜΟΠΛΟΙΟΥ

«**ΑΘΗΝΑΙ**»

ΤΗΝ 12 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1912

ΔΙ' ΕΠΙΒΑΤΑΣ, ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΣΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΑΠΕΥΘΥΝΤΕΟΝ

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ παρὰ τῷ Γενικῷ Πράκτορι τῆς Ἀτμοπλοΐας Λεωφόρος Αιγέως Ν. 5,

ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΠΑΡΧΙΑΙΣ εἰς τοὺς κατὰ τόπους ΥΠΟΠΡΑΚΤΟΡΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΠΑΡΑ ΤΗ ΓΕΝΙΚῃ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙ ΟΛΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

ΑΝΘΙ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ